

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

**OTROK V
VRTINCU
ODLOČITEV
INSTITUCIJ**

Zbornik referatov in razprav, št. 1/2009

OTROK V VRTINCU ODLOČITEV INSTITUCIJ

Knjižna zbirka: Zbornik referatov in razprav, št. 1/2009

Zbornik uredili: dr. Zoltan Jan, mag. Marjeta Tratnik Volasko, Nuša Zupanec

Urednica publikacij: mag. Marjeta Tratnik Volasko

Izdal in založil: Državni svet Republike Slovenije, Šubičeva 4, 1000 Ljubljana

Oblikovanje, priprava in tisk: Špes grafični studio, Novo mesto

Naklada: 300 izvodov

Februar 2009

9 789616 453264

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.7-053.2

OTROK v vrtincu odločitev institucij / [uredili Zoltan Jan,
Marjeta Tratnik Volasko, Nuša Zupanec]. - Ljubljana : Državni svet
Republike Slovenije, 2009. - (Zborniki referatov in razprav /
Državni svet Republike Slovenije ; 2009, 1)

ISBN 978-961-6453-26-4

1. Jan, Zoltan

244091904

VSEBINA

Dr. Zoltan JAN	
<i>Spremna beseda</i>	6
Mag. Blaž KAVČIČ	
<i>Za dialog in strpno izmenjavo mnenj</i>	7
Dr. Zoltan JAN	
<i>Otroci v primežu nasprotujočih interesov</i>	9
Zora TOMIČ	
<i>UNICEF uresničuje svojo zagovorniško vlogo s konkretnimi programi</i>	15
Dr. Zoran PAVLOVIČ	
<i>Ko je "manj" lahko "več"</i>	17
Ljubica ŠALINGER	
<i>Vloga centrov za socialno delo in otrokovo mnenje v vrtincu odločitev institucij</i>	19
Mag. Evelin PRISTAVEC TRATAR	
<i>Položaj in vloga Ministrstva za pravosodje v razmerju do sodnih postopkov varstva in vzgoje otrok ter osebnih stikov z otroki</i>	25
Vlasta NUSSDORFER	
<i>Otroci v številnih postopkih: kaj lahko naredimo mi - odrasli?</i>	31
Mirjam KLINE	
<i>Tožilski pogled na primer "Otrok v vrtincu odločitev institucij"</i>	33
Branka HORVAT ZEC	
<i>Otrok v postopku izvršbe</i>	37
Julija PELC	
<i>Ločitev - vpliv na šolajočega otroka</i>	39

Metka SOKLIČ	
<i>Otrok ob prenehanju skupnega življenja družine</i>	47
Boža PLUT	
<i>Otrok v vrtincu odločitev institucij - dodelitve, predodelitve in izvršbe otrok</i>	57
Nataša BIDER HUMAR in BARBARA KUTNAR	
<i>Pomoč staršem in izobraževanje strokovnih delavcev v postopkih ločitve po modelu relacijske družinske terapije</i>	71
Tatjana ROŽIČ	
<i>Terapevtska pomoč staršem pri prepoznavanju otrokovih koristi</i>	75
Roman KOLAR	
<i>Metodologija SAVS/HAP</i>	77
RAZPRAVA (povzetek)	83
SKLEPI	87

OTROK V VRTINCU ODLOČITEV INSTITUCIJ

Posvet, 13. maj 2008

Organizator:

Državni svet Republike Slovenije v sodelovanju z društvom Beli obroč Slovenije in UNICEF-om Slovenija.

Posvet so povezovali dr. Zoltan Jan, državni svetnik- predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja, gospa Vlasta Nussdorfer, predsednica Belega obroča Slovenije in dr. Zoran Pavlovič, predsednik Nacionalnega odbora za uresničevanje otrokovih pravic UNICEF Slovenija.

Uvodni nagovori:

- *mag. Blaž Kavčič*, predsednik Državnega sveta,
- *dr. Zoltan Jan*, državni svetnik- predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja,
- *Zora Tomič*, predsednica UNICEF Slovenija,
- *dr. Zoran Pavlovič*, predsednik Nacionalnega odbora za uresničevanje otrokovih pravic, UNICEF Slovenija.

Referati:

- *Ljubica Šalinger*, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve,
- *mag. Evelin Pristavec Tratar*, Ministrstvo za pravosodje,
- *Vlasta Nussdorfer*, Beli obroč Slovenije,
- *Mirjam Kline*, Okrožno državno tožilstvo v Ljubljani,
- *Branka Horvat Zec*, izvršiteljica,
- *Julija Pelc*, Društvo psihologov Slovenije,
- *Metka Soklič*, Center za socialno delo Radovljica,
- *Boža Plut*, Društvo Ostržek,
- *Nataša Bider Humar*, *Barbara Kutnar*, Center za družinsko terapijo Kamnik, *Tatjana Rožič*, Center za socialno delo Idrija,
- *Roman Kolar*, društvo BOOR.

Spremna beseda

V skladu s svojim poslanstvom, da v kar največji meri omogoči civilni družbi sodelovanje pri oblikovanju pravnega reda naše države, je Državni svet Republike Slovenije, skupaj z Društvom Beli obroč Slovenije in Nacionalnim odborom za uresničevanje otrokovih pravic pri UNICEF Slovenije, pripravil javni medinstitucionalni in medresorski posvet Otrok v vrtincu odločitev institucij. Komisija Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport je pobudo podprla, ker je ugotovila, da je tematika aktualna in pereča, saj se nanaša na otroke, torej na del populacije, ki jo je potrebno najbolj zaščititi. Za glavne cilje posveta je na predlog pobudnikov določila:

- najti učinkovitejše rešitve za hitrejše in manj stresno reševanje zadev v postopku razveze;*
- omiliti trpljenje otrok v teh postopkih;*
- najti načine za ustrezno izobraževanje staršev in odločevalcev v postopkih reševanja teh zadev ter*
- pripraviti morebitno spremembo zakonodaje na tem področju.*

Posvet je potekal 13. maja 2008 v dvorani Državnega sveta Republike Slovenije. Vodili so ga državni svetnik dr. Zoltan Jan kot predstavnik gostitelja, predsednica društva za pomoč žrtvam kaznivih dejanj Beli obroč Slovenije Vlasta Nussdorfer, ki je posvet predlagala, ter predsednik Nacionalnega odbora za uresničevanje otrokovih pravic pri UNICEF Slovenija dr. Zoran Pavlovič.

Objavljene sklepe posveta je Komisija Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide podprla na 13. seji 12. novembra 2008.

Zbornik združuje spoznanja in argumente, s katerimi bomo skušali pripraviti predloge za rešitev najakutnejših problemov s tega področja. Zahvaljujemo se številnim strokovnjakom in delavcem na tem področju, ki so si vzeli čas, da so pripravili tehtne prispevke. Za objavo zbornika pa je bila potrebna tudi učinkovita in profesionalna podpora strokovne službe Državnega sveta, ki smo ji hvaležni za vloženi trud, prav posebej pa še strokovni sodelavki Nuši Zupanec.

Želimo, da bi bil zbornik prispevek k širjenju naših obzorij.

dr. Zoltan Jan

Mag. Blaž KAVČIČ

Za dialog in strpno izmenjavo mnenj

Zavedam se, da bi se marsikdo izmed vas današnjemu posvetu zlahka izognil ali zamahnil z roko v prepričanju, da boljših rešitev in hitrejših poti do njih ni, ali pa so preveč zapletene. Ravno zato že s svojo prisotnostjo vsak od vas daje možnost in zagon novim načinom reševanja pereče problematike. Rad bi izrazil iskreno zaskrbljenost za vse več otrok, ki jim boleča občutja ob razhodih ali razvezah njihovih staršev ukradejo marsikatero uro spanja in otroške brezskrbnosti.

Pa ne gre obtoževati nikogar. Ne staršev, ne centrov za socialno delo, ne sodnikov, tožilcev, izvršiteljev ali tistih, ki s temi otroki preživijo vsaj del dneva. Navsezadnje vsi, vsak po svojih najboljših močeh in v dobri veri, skušate v dani situaciji reagirati v okviru svojih pooblastil, pridobljenih znanj in, roko na srce, velikokrat tudi pod časovnim pritiskom ali v čustveno izčrpavajočem vzdušju.

Vaši naporji zato v prvi vrsti zaslužijo pohvalo. Res je tudi, da prav vsaka zgodba nima srečnega konca in se ne konča brez solz v očeh staršev, otrok in morda skrivoma tudi na strani marsikoga od katerega se v posamezni situaciji pričakuje sprejemanje pomembnih in predvsem pravičnih odločitev.

Problem trpljenja otrok ni samo problem družine, kot osnovne celice družbe, ampak postaja tudi odgovornost slehernega izmed nas. Zavedam se, da se je otrokom že brez dodatnih čustvenih obremenitev v današnjem svetu težko brezskrbno poditi za žogo ali poznati občutek brezpogojne ljubezni. Že starejši včasih ne vemo, kako ustaviti čedalje hitrejši tempo življenja in kako se brez stresa soočiti z življenjskimi odločitvami. Otroci so še toliko bolj občutljivi. Naše odločitve od njih zahtevajo nekaj, kar niti sami nismo sposobni prenesti ali sprejeti. Omogočiti jim moramo, da se z morebitnimi spremembami v življenju soočijo na čim bolj blag način ter s čim manj dolgoročnimi negativnimi psihičnimi posledicami.

Posebej želim poudariti, da namen današnjega posveta ni obtoževanje staršev in njihovih legitimnih, velikokrat tudi zanje najtežjih odločitev v življenju. Vsak se zagotovo trudi delovati tako kot meni, da je za njegovega otroka in zanj

---

v dani situaciji najbolje. Če je ravnal prav, zagotovo pokaže čas.

Enako velja za vse, ki so kakorkoli vključeni v procese razhodov ali razvez staršev ter njihove posledice. Vsekakor nihče od nas ne more trditi, da je bil do sedaj v svojem življenju prav v vsakem trenutku pravičen, človeški ali nepristranski. Zato bodimo v svojih mislih, dejanjih in besedah popustljivi in dopustimo tudi drugim, da izrazijo svoja mnenja. V vabilu smo zapisali naslednje: "Na podlagi dialoga in strpne izmenjave mnenj". Naj bodo te besede vodilo pri predstavitvi vaših stališč, mnenj, občutij ali zgodb. Ne glede na to ali ste osebno prizadeti, poklicno vezani na tematiko ali če imate možnosti kaj spremeniti, vzemite današnji posvet za svojega in imejte pred seboj en sam cilj – najti čim bolj učinkovite rešitve za preprečevanje negativnih posledic postopkov, katerih ozadje je že samo po sebi dovolj travmatično in obremenilno predvsem za tiste člane naše družbe, ki bi morali biti deležni največje zaščite, tj. otroke.

Dr. Zoltan JAN

Otroci v primežu nasprotujočih interesov

Čeprav nisem takšen strokovnjak, kakršni so referenti in ostali udeleženci današnjega srečanja, mi dovolite dve besedi. Spomnil bi, da se je Albert Camus leta 1951 v svojem eseju *L'homme révolté* (Uporni človek) spraševal, kako je mogoče, da je v drugi svetovni vojni prišlo do uničevalnih taborišč, do množičnih pokolov, kako so bili ljudje sposobni takšnih grozodejstev, da so ljudje onemeli. Po poglobljenem razmisleku je ponudil še danes aktualen odgovor: človek v sodobni družbi postaja številka. Izgubi značilnosti subjekta, posameznika z bolečinami in hrepenenjem po sreči ter postane delček promila. Potem lahko seštevamo in računamo z ljudmi, ki so le še številke, količina, ki je potrebna, da dosežemo ta ali oni cilj; zreduciramo jih na stroške in profit.

Je takšna logika še danes prisotna in še vedno uravnava naše ravnanje? Sprašujem se, kdo med nami se v svojih razmišljanjih ni še nikoli zalotil pri sklepanju, da se za tako majhno število ljudi ne splača razburjati, spremeniti predpisa, napraviti ali popraviti zakon? Morda res ni mogoče spremeniti družbe in države s spremljanjem vsakega posameznika posebej, vendar mora moderna država, kljub sistemskim zakonom in mreži ukrepov, ki so vnaprej znani in veljajo za vse pod enakimi pogoji, postati odprta tudi za posameznega človeka. Skrivnost je prav v načelu enakosti, čeprav je to ena temeljnih značilnosti demokracije. Najti je treba rešitve, ki bodo sprejemljive za večino in tudi za vsakega posameznika, ki je človek s samo njemu lastnimi, enkratnimi in neponovljivimi značilnostmi. V enakosti je treba najti tudi prostor za različnost.

Naj to misel povežemo s temo tokratnega srečanja. Vsako leto imamo v Republiki Sloveniji okrog 2.500 ločitev. Večina jih poteka bolj ali manj umirjeno, medtem ko pri tretjini pride do konfliktov. Vsi niso enako boleči in seveda tudi otrok ni vedno vmešan ali prizadet. Gre torej morda za kako stotnijo otrok, o katerih se danes v Državnem svetu posvetuje skoraj trikrat več strokovnjakov, ki so samo za današnjo udeležbo porabili več kot tisoč delovnih ur, ali več kot pol letnega delovnega časa enega strokovnjaka. Če bi začeli izračunati, koliko davkopllačevalce stane teh nekaj nesrečnih posameznikov, bi prišli do vrtoglavih števil, ki bi same po sebi ponujale sklep, da je to predrago in da se s tem

---

ne spleča ukvarjati, saj je nerešenih veliko drugih problemov, ki zadevajo neprimerno več ljudi. Pa vendar, če bi po današnjem srečanju na pločniku srečali jokajočega otroka, ki si je potolkel koleno, bi se vsakdo med nami sklonil k njemu, ga skušal potolažiti in mu pomagati. Čeprav je v tej državi samo nekaj otrok, ki so se znašli v primežu nasprotnih interesov, smo vendarle dolžni probleme reševati ne glede na to, koliko promilov od dvomilijonskega prebivalstva predstavljajo ti otroci, ki so se iz odličnjakov prelevili v razrvane osebnosti, tako da potrebujejo psihiatrično pomoč. Ne glede na stroške smo dolžni storiti vse, da bi preprečili njihovo stisko.

Gotovo je ta razprava nenavadna v prostoru predstavniškega telesa, ki je del zakonodajne oblasti, ki jo po definiciji zanimajo "višja" vprašanja, postavljena nad posameznikove interese in v dobrobit večine državljanov, saj naj bi v demokraciji zmagali interesi večine nad interesi posameznika. Na našem srečanju želimo uresničiti neko drugo logiko, ki presega logiko brezoblične množice in išče rešitve za posameznika - med logiko množice in egoizmom posameznika. Verjamemo, da je mogoče najti rešitve, ki pomenijo zmago za vse in ne le za najmočnejšo skupino. To pa je mogoče le, če imamo hierarhijo vrednot. In prepričan sem, da je ena izmed takšnih vrednot srečen otrok.

Državni svet je že v preteklem, tretjem sklicu, posegel na to občutljivo področje. To je storil na primer ob obravnavi posebnega poročila Varuha človekovih pravic, ki je posredno povezano tudi z nadgradnjo nekaterih zakonskih predpisov. Ne gre za to, da bi si pripisovali kakšne posebne zasluge, vendar je bil rezultat takih razpravah t.i. institut prepovedi približevanja. Letos je Državni svet izdal zbornik z naslovom *Kako napraviti to državo varno za otroke?*, ki je rezultat odmevnega posveta v Državnem svetu. Z današnjim posvetom, ki ga je Državni svet pripravil na pobudo društva Beli obroč in UNICEF-a Slovenije, želimo opozoriti na probleme pa tudi na tragedije, ki se dogajajo ob dodelitvi otrok. Otrok se spremeni v "ping pong" žogico in vse, kar naj bi ga varovalo pred zlorabo in oškodovanjem, se spremeni v svoje nasprotje.

Izhodiščni predlog za današnje srečanje je dala generalna sekretarka društva Beli obroč Vlasta Nussdorfer, ki je 26. 4. 2008 v Sobotni prilogi Dela objavila članek z naslovom *Kako "deliti otroka"*. Prispevek že v naslovu zbuja asociacije na Salomonovo sodbo. Vemo, da je Salomon najprej ukazal presekati otroka na pol in izročiti polovico vsaki izmed obeh mater, ki sta trdili, da jima pripada. Žal se zdi, da med današnjimi starši, ki se ne morejo sporazumeti, komu naj pripade otrok, ne prevlada starševska ljubezen kot v biblijski zgodbi, ko se je resnična mati odrekla lastnemu otroku, ker je videla to kot edino možnost, da njen otrok preživi. Seveda tudi sodišča in ostale institucije danes nimajo Salomonove moči, da bi kljub prvemu izreku sodbe in brez spoštovanja predpisane

---

procedure preprosto ukazala izročiti otroka pravi materi oziroma očetu.

Zanimiv je bil odziv nekega bralca omenjenega članka, ki je nato v Pismih bralcev (Sobotna priloga Dela, 10. maj 2008, str. 39) obtožil vse institucije od sodišč do centrov za socialno delo, češ da se ne poslužujejo že obstoječih zakonskih določil za preprečevanje takšnih konfliktov. Letos poleti je na Prevaljah izšla knjiga Natalije Markač *Zlorabljen otrok v sistemu države*, ki govori o ločitvi, zlorabah položajev na centru za socialno delo, pripoveduje o neaktivnosti policije in ležernosti ter pristranskosti sodišča.

Na spletnih straneh osebnih blogov, npr. na naslovu <http://katarina.blog.siol.net/category/enostarsevske-druzine/>, potekajo številne izmenjave mnenj o pretresljivih izkušnjah ločenih staršev, ki so npr. s pomočjo Varuha človekovih pravic v enem dnevu dobili lastno hčerko iz rejništva, česar prej v sedmih letih niso uspeli doseči. Odmevi – ne glede na morebitno vprašljivo verodostojnost in uravnoveženost navedb – dodatno osvetljujejo aktualnost problematike, saj so nastali v življenjski stiski in zaradi občutka nemoči prizadetih.

Premalokrat pa v vrtincu teh postopkov slišimo krik in bolečino otroka. Verjetno je najlažje nizati očitke institucijam, od katerih mnogokrat pričakujemo več, kot je v njihovi pristojnosti. Kljub določilu, da se ti primeri obravnavajo prednostno, prihaja do neskončnih procesnih zapletov, ki zaradi pritožb trajajo tako dolgo, da postane otrok polnoleten. Tedaj si institucije lahko pilatovsko umijejo roke, zaprejo spis in končajo primer, ki pa v življenju ni zaključen. Kaj je v teh letih doživel tak otrok, si ni težko predstavljati. Težje si je predstavljati, kako bo 18-letnik, ki praviloma še ni niti maturiral oziroma končal srednje šole, da o zaposlitvi in materialni neodvisnosti ne govorimo, živel brez jasno določenih dolžnosti obeh staršev. Nekdo si je pač prilastil njegovo usodo in nekdo si domišlja, da je rešil primer. Verjetno se marsikdaj res dogaja, da institucije sredi konfliktov interesov raje odlagajo kot rešujejo pritožbe na pritožbe, ki jih strankam v postopku omogočajo predpisani postopki. Kljub temu morda lahko upamo, da bomo na tokratnem srečanju prišli tudi do spoznanj, ki bodo olajšala zahtevno in odgovorno delo institucij ter povečala njihovo učinkovitost, ne da bi posegli v pravice vseh vpletenih, ki jim je vendarle treba zagotoviti tako pomembne in temeljne človeške pravice, kot so pravice staršev.

Praksa je privedla do spoznanja, da je mogoče s preprostimi rešitvami doseči večjo učinkovitost pri teh postopkih. Eden od predlogov, ki smo jih slišali med pripravami za posvet, je ustanovitev razveznih ali družinskih sodišč, kar verjetno ne bi zahtevalo velikih dodatnih stroškov, saj se to delo opravlja že sedaj; v skladu s tem predlogom bi se oblikovali za te primere specializirani timi. Zanimiv je predlog, da bi namesto mnenja posameznega izvedenca, ki ga je razmeroma preprosto spodbijati, morda uvedli mnenje konzilija z večjo

---

meritornostjo. Morda je tudi na tem področju mogoče boje izkoristiti mediacije. Gotovo je mogoče storiti še kaj, da bi bile izvršbe v teh primerih manj boleče in stresne, kot je večkrat opozorila generalna sekretarka društva za pomoč žrtvam kaznivih dejanj Beli obroč Slovenije Vlasta Nussdorfer v svojih kolumnah na spletnih straneh (<http://www.darujmo.si/Default.aspx?tabid=65>).

Verjamem, da se danes ne bomo zadovoljili le z obtožbami na račun institucij, ki naj ne bi delovale tako, kot bi morale, čeprav je gotovo mogoče kaj spremeniti tudi na tej ravni. Ne moremo pa tudi mimo individualnih lastnosti staršev. Niso samo institucije odgovorne za reševanje njihovih problemov. Treba je biti odkrit in pogledati tudi drugo stran problemov, čeprav to ni najbolj priljubljeno; opozoriti je potrebno na nesprejemljive osebnostne lastnosti ljudi, ki niso sposobni živeti v zakonski skupnosti ali skrbeti za lastnega otroka. Poleg značajskih potez vpletenih položaj zapletajo še družbeni stereotipi. Kdo med nami na primer še ni razmišljal, kakšna je vendarle mati, ki ji ob razvezi niso dodelili otrok? Kolikokrat smo mislili, da so si razvezanci za svoje stiske sami krivi in da nismo mi dolžni vzgajati odraslih oseb?

Ko razmišljamo o možnih sistemskih rešitvah, se morda velja spomniti tudi izkušenj iz preteklosti. Pozabili smo že, da se je včasih moral vsakdo, ki se je hotel ločiti, udeležiti nekakšnega izobraževanja in se na ta način seznaniti s posledicami odločitve, ki bo posegla ne le v njegovo življenje, pač pa tudi usodno zaznamovala njegove bližnje. Čeprav ta praksa ni dala zavidljivih rezultatov, bi morda veljalo razmisliti o njenih pomanjkljivostih in poiskati nove načine, ki bi izhajali iz drugačnih pričakovanj in to s ciljem, da bi ločitve postale manj stresne za tiste, ki so pri tem najmanj krivi. Spomnimo se tudi na prakso obvezne priprave na zakon, a tudi priprave na ločitev, do katere ni moglo priti, če poprej niso bili uspešni vsaj trije predhodni poskusi pomiritve. Mogoče bi bilo tudi zahtevati, da bi se zakonca morala dogovoriti o vseh vprašanih že med pripravo na ločitveni postopek, to je še preden steče sodni postopek. Zakaj tudi danes ne bi imeli šole starševstva za tiste, pri katerih sporazum ni mogoč? Velja razmisliti o kriznih centrih, ki bi delovali na šolah. Možne so seveda tudi ovadbe zanemarjenega otroka, mediacija in podobno. Posebej naj izpostavim pobudo varuhinje človekovih pravic. Gre za sistematično pripravljanje zagovornikov otrokovih pravic. Posebej smo veseli, da so se mnogi kandidati, med njimi je tudi moja soproga, pridružili naši izmenjavi mnenj. Enako veseli smo vseh uglednih predstavnikov strokovne javnosti, ki so se odzvali našemu vabilu, da predstavijo svoja spoznanja in zamisli. Predlogi vseh so dobrodošli.

Državni svet, kot del zakonodajne veje oblasti, nima možnosti, da neposredno vpliva na kvaliteto dela posameznih institucij, niti ne more vplivati na podzakonske in izvršilne predpise. Kljub temu pa lahko predlaga rešitve tudi na tako

---

občutljivih področjih, o katerih govorimo danes. Po eni strani lahko odgovornim postavljamo vprašanja in jih spodbudimo, da pripravijo ustrezne rešitve. Prav tako lahko podamo pobudo s konkretnimi predlogi za rešitev konkretnih problemov. Lahko pa Državni svet tudi sam pripravi zakonodajno iniciativo in skuša spremeniti obstoječe zakone ali pripraviti nove. Poleg tega ima Državni svet tudi pravico, da uporabi izredna pravna sredstva in pred Ustavnim sodiščem razveljavi krivične predpise. Ta pooblastila bomo skušali uporabiti na podlagi današnjega posveta, zato sodelujoče vabimo, da pripravijo predloge sklepov, ki jih bo v skladu s poslovníkom Državnega sveta obravnavalo pristojno matično delovno telo in skušalo uresničiti predloge. Tako današnje srečanje ne bo zgolj izmenjava mnenj, stališč in pogledov, ki bi bila sama sebi namen, ampak bo lahko prišlo tudi do sprememb.

Zora TOMIČ

UNICEF uresničuje svojo zagovorniško vlogo s konkretnimi programi

Že sam izbor teme kaže, da smo sklicatelji prepoznali kot problem dejstvo, da je uresničevanje konvencije o otrokovih pravicah temeljna sestavina odnosa do otroka v vseh njegovih življenjskih situacijah. Vsi, ki se z otrokom srečujejo tudi po svoji poklicni dolžnosti, so ga dolžni zaščititi. Še več, prav sodelovanje med njimi je nujno za korist otroka. Otrok potrebuje zagovornika ne le v formalnem pomenu besede, temveč združene zagovornike, ki vsak na svojem področju delujejo v njegovo dobro. Uresničevanje UNICEF-ovega poslanstva dejansko vključuje zagovorniško vlogo v zvezi z uresničevanjem otrokovih pravic, zagotavljanja največje koristi otroka, skladno z dokumenti Organizacije združenih narodov in odgovornostjo držav podpisnic.

UNICEF je edina mednarodna organizacija za zaščito otroka v okviru Organizacije združenih narodov, ki že od sprejetja splošne Deklaracije o človekovih pravicah in Konvencije o otrokovih pravicah, uresničuje svojo zagovorniško vlogo s konkretnimi programi:

- neposredne nujne humanitarne pomoči otrokom, katerih preživetje je ogroženo zaradi vojn, etničnih in verskih spopadov, naravnih katastrof, lakote, revščine v državah v razvoju;
- razvojne pomoči, ki podpira vzpostavljanje zdravstvenih, šolskih in socialnih sistemov v korist otrokom in njihovim družinam v teh državah;
- spodbujanja in opozarjanja državnih organov in lokalnih oblasti, pa tudi nevladnih organizacij, za ravnanje v največjo korist otrok in uresničevanje mednarodnih dokumentov;
- uresničevanja svoje zagovorniške vloge tako, da se odziva na položaj otrok v posamezni državi, na posamezne probleme in preverja uresničevanje sprejetih mednarodnih obveznosti.

UNICEF Slovenija, kot nacionalna organizacija in sestavni del te mednarodne organizacije, uresničuje svojo zagovorniško vlogo do otrok tudi z zbiranjem sredstev za podporo UNICEF-ovim konkretnim programom. Tudi projekt “*Globalna ekonomija – globalna solidarnost – uresničevanje milenijskih ciljev*”, naj

---

bi prispeval k zavedanju o odgovornosti in obveznosti, ki jih imamo kot razvita država na tem področju.

Na lanskoletnem posvetu z naslovom “*Ali je Slovenija otrokom prijazna država?*” smo ugotovili, da temu ni povsem tako. Zato smo oblikovali predloge v skladu s svetovnim sporočilom delovanja v največjo korist otroka in ga pri tem upoštevali kot enakovrednega pri reševanju problemov. Med najpomembnejšimi predlogi so:

- da na ravni države oblikujemo organ, ki bo odgovorno koordiniral delo oblastnih in upravnih organov;
- da se v “mreži za otroka” povežejo nevladne organizacije, da bi delovale povezano in bolj usklajeno;
- da naj vladnemu programu za otroke in mladino 2006-2016 sledi enovit akcijski načrt za uresničitev programskih usmeritev in
- da je potreben varuh/varuhinja otrokovih pravic, ki bo aktivno deloval/a pri celovitem uresničevanju otrokovih pravic in se ne bo odzival/a le na kršitve.

V UNICEF-u Slovenija uresničujemo programe za otroke v Sloveniji, ki spodbujajo lokalne skupnosti za povezano delovanje vseh v skupnosti, pri uresničevanju poslanstva in nalog UNICEF-a, to je projekt “*Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto*”; odzivamo se na probleme nasilja nad otroki in med otroki s projektoma “*Varne točke*” in “*Povej – spregovorimo o nasilju med otroki*”; z neposrednim delovanjem v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah s programom “*Izobraževanje za razvoj*”, pri katerem se v delo vključujejo prostovoljci; spremljamo in odzivamo se na zakonodajo in probleme, ki posegajo v položaj otroka in mladostnika s svojimi predlogi in mnenji. Delo nacionalnih odborov UNICEF-a Slovenija zavzema prizadevanja za uresničevanje otrokovih pravic, za participacijo otrok in mladostnikov, za zdravje otrok, za izobraževanje in vzgojo otrok, za socialno varstvo in Odbora za spodbujanje dojenja, ki vsi poglobljeno spremljajo posamezna področja. Prav tako se odziva tudi izvršilni odbor.

V UNICEF-u Slovenija smo prepričani, da bo posvet upravičil svoj namen, a da vendarle ne bomo ostali samo pri dobrih namenih, temveč bomo s skupnimi prizadevanji in z odgovornostjo slehernega med nami dosegli, da otrok ne bo v vrtincu odločitev institucij. Želimo, da skupaj uresničujemo naše sporočilo: “*Združeni za otroke!*”

Dr. Zoran PAVLOVIČ

Ko je "manj" lahko "več"

Že uvodoma so bile omenjene besede kot na primer "nove rešitve", "manj vrtinca institucij", "boljše rešitve", "usklajevanja" in tako naprej. K temu bi rad dodal, da kaže pri načrtovanju prihodnjih rešitev razmišljati tudi o tem, da je včasih "manj" lahko tudi "več".

Pred seboj imam knjigo ameriških psihiatrov iz leta 1973, ki kljub častitljivi starosti ni izgubila aktualnosti. V knjigi avtorji zavzemajo stališče, da je država pravzaprav glomazen sistem, ki ne premore zelo sofisticiranih rešitev. Zato se moramo zavedati, da je poenostavljanje odzivanja državnih institucij včasih lahko dobro. Kajti takrat, kadar ne želijo poenostavljati in hočejo biti zelo sofisticirane, to v naših okoljih pomeni, da se preveč podrobno spuščajo v nadzorovanje poteka stvari. Šele takrat in ravno s tem zagrešijo pomembno "simplifikacijo".

Za kaj gre? To se sprašujemo zato, ker se pri težavah, s katerimi se srečujemo zdi, da tudi država in njene institucije na nek način pri težavah sodelujejo, jih generirajo in spodbujajo.

Rad bi poudaril, da ni edina psihološka realiteta, na katero moramo biti pozorni, ko sprejemamo odločitve, psihološka realiteta navezanosti otroka in otrokova pravica do tega, da ima stike z obema staršema. Ta pravica seveda ni sporna, kot tudi ni sporna pravica staršev, da imajo stike z otroki. Zdi pa se, da je ta v našem razmišljanju vse preveč absolutizirana in pripeljana do dogme.

Druga realiteta, ki jo je absolutno treba upoštevati in na katero opozarja tudi omenjena študija, je otrokova potreba po varnosti. Za to, da se otrok počuti varnega, mora imeti občutek, da zanj skrbi močna, kompetentna oseba in tudi ta psihološka realnost postavlja pred sodišče pomembne naloge. Ko se le-to odloči in nekemu dodeli otroka, ni dobro in sprejemljivo, da se potem v nadaljevanju neprestano razkrajata avtoriteta prav tega roditelja z nenehnim nadzorovanjem in tudi z omogočanjem manipuliranja in izsiljevanja s strani starša, ki mu otrok ni bil dodeljen.

Tretja pomembna realiteta pa je ta, da ima otrok veliko manjšo toleranco do

---

konflikta lojalnosti kakor odrasli. Otroci se v takih situacijah lahko znajdejo v zelo hudi stiski. Prisiljevanje otroka in tudi skrbniškega starša za vsako ceno v to, da mora upoštevati dolžnost do obveznih stikov, v kateri je konflikt lojalnosti lahko zelo intenziven, ni v korist otroka. Zato se absolutno in dogmatično vztrajanje na tem, da so stiki otroka z obema staršema v interesu otroka ne izide in tudi sklicevanje na konvencijo o otrokovih pravicah, češ da je tam tako zapisano, ni utemeljeno in je treba jasno povedati: konvencija je zelo dobro in jasno predvidela, da lahko stiki otroka z obema staršema tudi kdaj niso v otrokovo korist. To piše črno na belem in tega se je treba zavedati!

Kdaj je torej “manj” lahko tudi “več”? Iz povedanega izhaja, da bi si država lahko marsikdaj privoščila kakšno poenostavitev, če ne bi želela imeti nadzora nad vsemi procesi. Mislim, da je dolžnost institucij, da kvalitetno izpeljejo postopek dodelitve otroka, potem pa odločanje prepustijo staršu, ki je dobil skrbništvo.

Če se dve odrasli osebi ločujeta, je v prvi vrsti njuna odgovornost, da se o skrbi za otroke dogovorita. Če se ne moreta dogovoriti, so nekoliko iluzorična pričakovanja, da bo država tista, ki bo naredila tako, da bo prav. Država lahko stremi k temu, da povzroči kar najmanjšo škodo v nadaljnjih procesih. Če je dvema odraslima tako spodletelo, da se ne moreta dogovoriti o vzgoji svojih otrok, potem ni realno pričakovati, da bo to uredila država. Največ kar lahko država dejansko naredi je, da čim bolj kvalitetno izpelje postopek ločitve in postopek dodelitve. Lahko si želi, da bi se dva odrasla človeka o zadevah dogovorila, ker bi bilo to za otroka najbolje, a če se ne moreta, potem naj sodišče po svojih najboljših močeh izbere starša, ki je bolj kompetenten in mu nato pusti, da naprej sam odloča.

Razmišljanja, ki gredo v smeri “bomo dodelili otroka, potem bomo pa nadzorovali, kako zadeve gredo, in če ne bodo šle dobro, bomo čez eno leto predodelili otroka”, so po mojem mnenju zelo destruktivna in dejansko omogočajo, spodbujajo in dajejo podlago vsem nadaljnjim manipulacijam in temu, da se ti postopki dejansko nikoli ne končajo.

Vloga centrov za socialno delo in otrokovo mnenje v vrtincu odločitev institucij

Vloga centra za socialno delo v postopkih vzgoje in varstva otroka

Če starša ne živita ali ne bosta več živela skupaj, se morata sporazumeti o vzgoji in varstvu otroka v skladu z otrokovimi koristmi. To velja za starše, ki so v postopku razveze (sporazumne ali na tožbo), za starše, katerih življenjska skupnost je prenehala, vendar niso zahtevali razveze zakonske zveze, za starše, katerih zunajzakonska skupnost je razpadla in za tiste starše, ki niso nikoli živeli skupaj. Gre za odločitev o tem, pri katerem od staršev bodo otroci živeli. Sporazumeta se lahko, da oba obdržita vzgojo in varstvo otroka (skupna vzgoja in varstvo), da so vsi otroci pri enem od njiju ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Če se starša ne moreta sporazumeti, jima pri tem pomaga center za socialno delo.

Če se starša sporazumeta lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku o tem izda sklep, vendar mora sodišče pred tem preveriti, ali je le-ta v skladu s koristmi otroka. Potrebno je poudariti, da ima pri sporazumevanju center za socialno delo svetovalno in strokovno funkcijo, medtem ko je odločanje v celoti v rokah sodišča tako v pravdnem kot v nepravdnem postopku. V nepravdnem postopku sodišče preizkusi, ali je sporazum, ki sta ga sklenila starša ob pomoči centra za socialno delo, v otrokovo korist in izda o tem sklep. Takega sklepa ne more izdati center. Prav tako dogovor, ki ga skleneta starša pred centrom in ga kasneje ne predlagata sodišču, nima pravnega učinka. Center za socialno delo jima lahko samo pomaga, da se sporazumeta o vzgoji in varstvu.

Če se tudi ob pomoči centra za socialno delo ne moreta sporazumeti lahko predlagata, da sodišče o tem odloči v pravdnem postopku. V času pravnega postopka pa center za socialno delo izdelava strokovno mnenje o tem, kje bo najbolje poskrbljeno za otroka. Sodišče o tem odloča na podlagi mnenja centra za socialno delo, lahko pa izvaja še druge postopke, na podlagi katerih odloči o tem, pri katerem od staršev bo otrok živel, oziroma komu bo otrok zaupan v vzgojo in varstvo.

Če se starša ne moreta sporazumeti pri katerem bodo otroci, o tem odloči

---

sodišče na zahtevo obeh staršev ali enega izmed njiju. Glede skupne vzgoje in varstva pa ne moremo govoriti o tem, da sodišče odloča, ker se morata starša o tem dogovoriti soglasno, sodišče pa z odločbo njuno odločitev potrди, če je ta v korist otroka. Sodišče ne more v primeru starša, ki ne želi deliti vzgoje in varstva z drugim staršem, odločiti na zahtevo samo enega, ker taka odločitev ne bi bila v skladu s koristmi otroka, saj se predvideva, da se starša tudi kasneje o posameznih dejanjih pri izvajanju takega načina ne bosta mogla dogovoriti. Dejansko bi morala oba vložiti predlog, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep, če je to v korist otroka.

Otrokovo mnenje v postopkih varstva in vzgoje

Sodišče mora pred odločitvijo o varstvu in vzgoji otroka pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga lahko izrazi sam ali preko druge osebe. Zagovornik se otroku lahko dodeli že v fazi postopka, ko center za socialno delo pripravlja mnenje o tem, pri katerem od staršev bi bilo najbolje poskrbljeno za otroka, lahko pa tudi kasneje z namenom, da v postopku skrbi za koristi otroka in posreduje njegovo mnenje bodisi centru za socialno delo bodisi sodišču. Pri tem je potrebno, da se otroka zavaruje pred nepotrebnim večkratnim zasliševanjem pri različnih organih. Če je mogoče, naj bi otrok imel razgovore samo z zagovornikom, katerega naloga je poskrbeti, da za njegovo mnenje in želje zvedo organi, ki o otrokovi usodi odločajo ali podajajo strokovno mnenje sodišču. Načeloma naj bi zagovornik spremljal otroka do zaključka postopka oziroma do trenutka, dokler ga ta potrebuje. O tem naj bi zagovornik odločal po lastni presoji, glede na okoliščine posameznega primera, upoštevajoč korist otroka in otrokovo željo po njegovi pomoči.

Vloga centra za socialno delo v postopkih o stikih

Otrok ima pravico do stikov z obema staršema in oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi. Tisti izmed staršev, pri katerem otrok živi, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora za ustrezen odnos otroka do stikov z drugim od staršev oziroma s staršema. Tisti izmed staršev, ki izvršuje stike, mora opustiti vse, kar otežuje varstvo in vzgojo otroka. Upošteva je otrokovo korist zavezuje zakon oba starša k obojestranskemu lojalnemu obnašanju pri uresničevanju pravice do stikov. Otroku je v korist, da ima dobre in tesne vezi z obema staršema. Pri omogočanju stikov gre zlasti za opustitev ravnanj, ki negativno vplivajo na stike ali na varstvo in vzgojo otroka.

O stikih se starša lahko sporazumeta. Obseg in način izvrševanja stikov

---

mora biti v otrokovo korist. Pri sporazumevanju jima pomaga center za socialno delo. Na predlog staršev lahko sodišče sporazum staršev o stikih zapiše kot sodno poravnavo v skladu z določbami pravnega postopka. Sodišče ne dovoli poravnave, če ugotovi, da ni v skladu s koristjo otroka.

Če se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta, odloči o stikih sodišče na zahtevo enega oziroma drugega starša ali obeh. Pri odločanju vodi sodišče samo korist otroka. Sodišče odloča v nepravdnem postopku, razen, ko odloča o stikih skupaj s spori o varstvu in vzgoji otrok. Zahtevi za ureditev stikov mora biti priloženo dokazilo pristojnega centra za socialno delo, da sta se starša ob njegovi pomoči poskušala sporazumeti. V tem primeru je potrebno, da se starša še pred sodnim postopkom obrneta na center za socialno delo, ki jima pomaga pri sklenitvi sporazuma. S tako rešitvijo se določa procesna predpostavka, brez katere ni mogoče začeti pravnega postopka pred sodiščem. Centri za socialno delo imajo v tem postopku svetovalno vlogo in so strokovna opora staršem pri sporazumevanju ter kasneje sodišču pri odločanju, v kolikor med staršema ne pride do dogovora.

Sodišče v konkretnem primeru lahko tudi odloči, da stiki niso v otrokovo korist, ter da se pravica do stikov v določenem primeru odvzame ali omeji, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Stiki niso v otrokovo korist, če otroka psihično obremenjujejo ali ogrožajo njegov telesni ali duševni razvoj.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih glede stikov pod nadzorom v 105. členu med drugim določa, da se morajo v nekaterih primerih stiki zaradi različnih razlogov izvajati pod nadzorom tretje osebe in da mora pred odločitvijo sodišče pridobiti mnenje centra za socialno delo. V izvajanju stikov pod nadzorom so se po pričetku uporabe ZZZDR začele pojavljati težave in to predvsem v zvezi z izvajanjem petega in sedmega odstavka 106. člena. Težave so med drugim nastale kot posledica pomanjkljivega določila, ki navaja tretjo osebo kot tisto, ki naj bi nadzorovala stike, saj se kot tretja oseba lahko pojavi kdorkoli (tako fizična oseba kot predstavnik pravne osebe ali društva, sorodniki, prijatelji, zavod) in ne nujno center za socialno delo. Prav tako ni določena vloga strokovnega delavca, ki bi take stike nadzoroval. Dejavnost centra za socialno delo ni nadzorovanje, ampak svetovanje. Drugi, še večji problem pa se je pojavil v zvezi z odločitvijo, da se stiki pod nadzorom izvajajo pri centru za socialno delo, in sicer brez njihovega predhodnega soglasja oziroma dogovora o tem, kdaj in kje naj se izvajajo. Tretje vprašanje pa je povezano s kritjem stroškov, ki pri tem nastanejo.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je na pobudo Ministrstva za pravosodje 3. oktobra 2005 sklicalo sestanek, na katerega so bili vabljeni predstavniki Ministrstva za pravosodje, predstavniki centrov za socialno delo,

---

Skupnosti centrov za socialno delo, predstavniki Okrožnega sodišča v Ljubljani, Višjega sodišča v Ljubljani in Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani. Na sestanku na Okrožnem sodišču v Ljubljani 16. maja 2006 so sodelovali predstavniki Okrožnega in Višjega sodišča v Ljubljani, okrožnega sodišča v Celju, Novem mestu in Kranju, Skupnost centrov za socialno delo in predstavniki nekaterih centrov za socialno delo. Na posvetu v zvezi z dodelitvijo otrok po razvezi 25. oktobra 2007 je bilo sklenjeno, da se v prehodnem obdobju, to je do sprejetja sprememb zakonodaje, upoštevajo naslednji dogovori:

- da so stiki pod nadzorom izjemen ukrep in da se je potrebno pred izrekom dogovoriti s centrom za socialno delo in izboljšati odnose med centri za socialno delo in sodišči tam, kjer prihaja do težav pri izvajanju;
- stiki pod nadzorom naj bodo časovno omejeni;
- problematiko je potrebno rešiti sistemsko v predlogu Družinskega zakonika;
- Vrhovno sodišče Republike Slovenije naj pozove kazenska sodišča, da prednostno rešujejo zadeve v zvezi z družinskimi razmerji, od katerih je odvisna odločitev v civilnem postopku.

Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo ob navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo, lahko pa tudi druge strokovne osebe, kadar je otrok nastanjen izven svojega doma. Sodišče določi kraj in čas stikov v dogovoru s centrom za socialno delo oziroma z zavodom, v katerem je otrok nameščen. Sodišče takšne stike določi največ za obdobje dvanajstih mesecev, trajajo pa lahko največ dve uri na teden. Sodišče z odločbo odloči tudi o stroških za izvedbo stikov, ki jih nosita stranki. Strokovna oseba spremlja potek stikov in vsakokrat izdela poročilo, ki ga pošlje sodišču.

Če roditelj, pri katerem živi otrok, onemogoča stike z drugim staršem in stikov ni mogoče izvrševati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče odloči, da se mu odvzame varstvo in vzgoja in otroka zaupa drugemu od staršev, če meni, da bo ta stike omogočal in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist. Onemogočanje stikov pa ne more biti edini razlog, da se otroka zaupa v varstvo in vzgojo drugemu staršu. Osnovni razlog, da se otroka zaupa v vzgojo in varstvo drugemu od staršev je, da je ta bolj primeren za vzgojo in varstvo oziroma za zadovoljevanje potreb in otrokov razvoj. Pri taki odločitvi pa mora sodišče slediti otrokovi koristi.

Preden sodišče odloči o predlogu, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje pristojnega centra za socialno delo. Če predlagatelj ni otrok, upošteva sodišče tudi njegovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po drugi osebi.

Tako kot v postopku, v katerem se odloča o tem, pri kom bo otrok živel, se

---

tudi v tem postopku otroku lahko postavi zagovornika. Njegova naloga je, da skrbi za otrokove koristi in posreduje otrokovo mnenje o tem, ali želi stike s staršem, s katerim ne živi ter kako, kako pogosto, kdaj in kje naj se ti izvajajo. Hkrati pa zagovornik izoblikuje in posreduje mnenje o tem, ali so stiki v otrokovo korist in na kakšen način se izvajajo.

Mag. Evelin PRISTAVEC TRATAR

Položaj in vloga Ministrstva za pravosodje v razmerju do sodnih postopkov varstva in vzgoje otrok ter osebnih stikov z otroki

Izvedenci, mehanizmi nadzora, imenovanje ter področja dela

Sodni izvedenci so osebe, imenovane za neomejen čas, ki imajo pravico in dolžnost, da sodišču na njegovo zahtevo podajo izvid in mnenje glede strokovnih vprašanj, za katera tako določa zakon ali glede katerih sodišče oceni, da je pri njihovi presoji potrebna pomoč strokovnjaka. Ministrstvo za pravosodje vodi postopek za imenovanje izvedenca v skladu z Zakonom o sodiščih (Uradni list RS, št. 94/07 – UPB; v nadaljevanju ZS) in Pravilnikom o sodnih izvedencih in cenilcih (Uradni list RS, št. 7/2002, zadnja sprememba št. 71/2007, v nadaljevanju: Pravilnik) ter po pravilih zakona, ki ureja splošni upravni postopek. Oseba, ki želi biti imenovana za sodnega izvedenca, vloži pri Ministrstvu za pravosodje vlogo za imenovanje z navedbo osebnih podatkov iz drugega odstavka 88. člena ZS in strokovnega področja, za katero želi biti imenovana.

V skladu s 87. členom ZS je za sodnega izvedenca lahko imenovan državljan Republike Slovenije ali države članice Evropske unije ali države članice Evropskega gospodarskega prostora, ki aktivno obvlada slovenski jezik, je poslovno sposoben in osebnostno primeren, ni bil pravnomočno obsojen za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, zaradi česar bi bil moralno neprimeren za opravljanje izvedenskega dela, ker bi to lahko škodovalo nepristranskemu ali strokovnemu opravljanju njegovega dela ali ugledu sodišča; imeti mora univerzitetno izobrazbo in ustrezno strokovno znanje ter praktične sposobnosti in izkušnje za določeno vrsto izvedenskega dela; imeti mora šest let delovnih izkušenj s področja, na katerem želi opravljati izvedensko delo, ne sme pa opravljati dejavnosti, ki ni združljiva s sodnim izvedenstvom.

Ministrstvo za pravosodje je pri nadzoru odvisno predvsem od povratnih informacij strank v sodnem postopku oziroma obveščanja samih sodišč o delu sodnih izvedencev. Na podlagi njihovih obvestil lahko stečejo postopki za razrešitve. Ministrstvo za pravosodje je o delu sodnih izvedencev v konkretnih sodnih postopkih seznanjeno tudi na podlagi prejetih poročil predsednikov sodišč v okviru pristojnosti instituta nadzorstvene pritožbe v skladu z

---

Zakonom o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Uradni list RS, št. 49/06).

19. člen pravilnika določa, da Ministrstvo za pravosodje prične razrešitev na predlog predsednika sodišča ali po uradni dolžnosti. Ministrstvo za pravosodje na podlagi prejete pritožbe stranke oziroma sodišča pošlje zaprosilo za poročilo posameznemu sodnemu izvedencu, proti kateremu je vložena pritožba in z odgovorom seznanjeni vlagatelj pritožbe.

Za ugotavljanje pogojev za razrešitev lahko minister imenuje strokovno komisijo, ki jo poleg uslužbenca ministrstva sestavljata najmanj dva strokovnjaka z delovnega področja izvedenca. Komisija opravlja svoje delo na seji, na katero lahko vabi izvedenca oziroma cenilca, katerega razrešitev je predlagana, ter strokovnjake z njegovega strokovnega področja.

Komisija v roku največ 30 dni od imenovanja pripravi pisno poročilo na podlagi zbrane dokumentacije in podatkov, pridobljenih v postopku razrešitve. Poročilo komisije vsebuje ugotovitve in ocene ter mnenje glede razrešitvenih razlogov, vendar minister pri odločitvi o razrešitvi ni vezan na mnenje komisije.

Minister lahko na predlog predsednika sodišča ali po uradni dolžnosti izvedencu z odločbo začasno odvzame pravico opravljati delo, kadar obstaja utemeljena nevarnost zlorabe imenovanja ali nastanka nenadomestljivih škodljivih posledic v primeru, da bi izvedenec z delom nadaljeval. Odvzem pravice traja do pravnomočnosti odločbe, izdane v postopku razrešitve, vendar največ eno leto, in se zaznamuje v imeniku izvedencev ter na spletnih straneh ministrstva.

Izvedenci so imenovani na področju dodelitve otrok po razvezi zakonske zveze in primernosti starševstva, psiholoških posledic travmatskih doživetij otrok in mladostnikov, otroške in mladostniške problematike ter posledic psihične, fizične in spolne zlorabe otrok.

Izvršitelji, možni ukrepi Ministrstva za pravosodje in dolžnosti v primerih izvršb

V skladu s 407. členom Zakona o pravdnem postopku (ZPP, Uradni list RS št. 73/07 - UPB), ki se v izvršilnih postopkih uporablja na podlagi 15. člena Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ, Uradni list RS št. 3/07 - UPB in št. 93/2007), je v zakonskih sporih ter v sporih iz razmerij med starši in otroki javnost izključena, zato se nam zdi bistveno, da se namen zakonodajalca, ki štiti varstvo koristi otroka napram javnosti, dosledno upošteva.

Enako kot v pravnih postopkih glede razmerij med starši in otroki, je tudi v izvršilnem postopku načelo dispozitivnosti omejeno in se zaradi varstva

---

koristi otroka dopolnjuje z načelom oficialnosti. To se odraža predvsem v določbi, da sodišče ni vezano na predlagano izvršilno sredstvo. Naloga sodišča je, da določi način izvršbe, ki je najbolj skladen z načelom varstva koristi otroka.

Izvršba odločbe o vzgoji in varstvu otroka je lahko učinkovita le v primeru, če učinkuje zoper vsako osebo, pri kateri je otrok v času izvršbe. Izvršba z neposredno prisilo se tako lahko opravi tudi v času, ko je otrok v vrtcu ali šoli. Sklep o izvršbi sodne odločbe o vzgoji in varstvu torej ne veže le strank izvršilnega postopka, konkretno torej matere in očeta, temveč učinkuje proti vsem.

Sodne odločbe glede vzgoje in varstva otrok se izvršujejo na podlagi Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ, Uradni list RS št. 3/2007 - UPB in 93/2007), ki kot izvršilna sredstva predvideva posredno izročitev, to je izrek denarne kazni ali neposredno izročitev, to je odvzem in izročitev otroka. Izvršba sodne odločbe o vzgoji in varstvu otroka se praviloma opravi z izrekanjem denarne kazni zoper osebo, na katero se nanaša sklep o izvršbi. Vendar kljub načelni prednosti opravljanja izvršbe s posredno prisilo v določenih primerih ni mogoče izključiti izvršbe z uporabo neposredne prisile. Predvsem v primerih, če sodišče ugotovi, da oseba, pri kateri je otrok tega kljub naloženim denarnim kaznim noče izročiti, pa tudi v drugih primerih ogroženosti otroka, ko sodišče oceni, da je takojšnja izvršba nujna za zagotovitev varstva koristi otroka, pride v poštev izvršba z neposredno prisilo. Izvršba se opravi tako, da se otroka osebi, pri kateri je v času opravljanja izvršbe, odvzame in se ga preda osebi, ki ji je bil zaupan v vzgojo in varstvo.

Tudi ob opravi izvršbe se lahko izkaže, da določeno izvršilno sredstvo ni primerno. Sodišče sme v takem primeru določiti drugo izvršilno sredstvo. To pride v poštev v primeru, če izvršba s posredno prisilo, to je denarno kaznijo, ni uspešna. Možna pa je seveda tudi sprememba izvršilnega sredstva v nasprotni smeri, če sodišče ugotovi, da se sam otrok močno upira odhodu k drugemu staršu, prisila zoper otroka pa bi lahko hujše ogrozila njegov duševni razvoj. V tem primeru je priporočljivo, da sodišče izvršilno sredstvo spremeni in namesto neposredne prisile poskuša z denarnimi kaznimi vplivati na odločitev starša, pri katerem je otrok, da sam spoštuje odločitev sodišča, ob tem pa o nujnosti odhoda k drugemu od staršev prepriča tudi otroka.

Izvršbo z neposredno prisilo opravi izvršitelj ob navzočnosti strokovno usposobljenega delavca, ki ga določi sodišče. Zakon ne določa, kdo je lahko strokovno usposobljen delavec, ki ga določi sodišče, je pa priporočljivo, da je to npr. šolski psiholog ali druga strokovno usposobljena oseba za delo z otroki v kritičnih situacijah. Izvršitelj lahko glede na okoliščine primera skladno s 238.e členom ZIZ zaprosi za pomoč policije, če se pri opravi izvršbe utemeljeno pričakuje upiranje in ogrožanje varnosti otroka in drugih udeležencev, pri

---

čemer izvršitelj pristojni policijski postaji le opiše okoliščine zadeve in razloge pričakovanega odpora. Policisti sami presodijo, s koliko možni bodo zagotovili, da ne bosta ogrožena varnost udeležencev in javni red in mir.

Sodniki, ki odločajo o izdaji sklepa o prisilnem odvzemu otroka, si prizadevajo, da bi izvršba potekala za otroka čim manj stresno ter neopazno za okolico. Za omilitev stresa, ki ga zaradi neposredne izvršbe doživi otrok, je v večini primerov koristno, če se izvedbe izvršbe udeleži starš oziroma druga oseba, ki ji je otrok s sodno odločbo dodeljen v vzgojo in varstvo.

Sodišče v sodni odločbi o vzgoji in varstvu otroka ali v sklepu o izvršbi ob upoštevanju okoliščin primera določi rok, v katerem je treba otroka izročiti, ali pa določi, da je potrebno otroka izročiti takoj. Pri tej presoji sodišče upošteva interes otroka, presoja pa ni vezana na predlog stranke.

O času in kraju izvršbe se obvesti osebo, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, vendar njena navzočnost ni obvezna. Če je v sklepu o izvršbi določeno, da je zavezanec dolžan otroka predati takoj, se mu sklep o izvršbi vroči ob opravi izvršilnega dejanja, če pa ni prisoten, se mu izroči naknadno.

Ministrstvo v okviru pripravljalnega postopka po Pravilniku o disciplinskem postopku zoper izvršitelja zaprosi izvršitelja za pojasnilo glede očitanih kršitev. To stori v primeru pritožbe stranke ali drugega udeleženca, v kateri se pritožuje nad delom izvršitelja, če v medijih opazi opozorilo o domnevnih nepravilnostih, ki naj bi jih zagrešil izvršitelj, ali prejme opozorilo sodišča. Hkrati zaradi razjasnitve okoliščin zaprosi za poročilo sodišča, ki predmetno zadevo izvršbe ali zavarovanja obravnava, da pojasni svoje videnje problematike, in ministrstvo seznanj z morebitno nepravilnostjo, ki jo je storil izvršitelj in jo je na strankin predlog ugotovilo sodišče (zahteva za odpravo nepravilnosti) ter opiše potek postopka. Sodišča nas praviloma seznanijo tudi o utemeljenosti oz. neutemeljenosti ugovora tretjega, ali z odločitvijo o zahtevi upnika, da o stroških izvršitelja odloči sodišče. Z odgovori sodišča in izvršitelja se praviloma seznanj stranko, ki se opredeli do navedb ter, če še vedno meni, da je izvršitelj storil kršitev, vloži predlog za uvedbo disciplinskega postopka. Če je že na podlagi vloge stranke, sodišča in izvršitelja možno utemeljeno sklepati, da je izvršitelj storil očitano disciplinsko kršitev, minister takoj uvede disciplinski postopek in pooblasti delavca ministrstva, ki izpolnjuje predpisane pogoje za vodenje postopka.

Izvršitelj ima možnost, da se po prejemu sklepa o uvedbi disciplinskega postopka opredeli do navedb v sklepu, ter predloži nove dokaze. Tudi minister lahko po potrebi opravi dodatna preiskovalna dejanja, zbere dodatne dokaze in priskrbi podatke in listine, potrebne za izvedbo postopka. Po opravljenih

---

pripravljalnih dejanjih lahko minister sklep spremeni, dopolni ali razveljavi in predlog zavrne ali pa razpiše ustno obravnavo, ki ni javna; nanjo se povabi izvršitelj, ki ga lahko zastopa odvetnik ali oseba s PDI, ter kot pričó predlagatelja disciplinskega postopka. V primeru, da se v postopku ugotovijo očitane disciplinske kršitve izvršitelja, se lahko izrečejo ukrepi pisnega opomina, javnega opomina, denarne kazni in odvzema pravice opravljanja dejanja izvršbe in zavarovanja in sicer trajno ali za določen čas.

Minister lahko opravi celovit nadzor nad zakonitostjo opravljanja službe izvršitelja po uradni dolžnosti, na podlagi predloga predsednika okrajnega, okrožnega ali višjega sodišča, predsednice Zbornice izvršiteljev, državnega tožilca, državnega pravobranilca ali osebe, ki izkaže pravni interes. Minister lahko v okviru nadzora odredi, da se po pooblaščenih delavcih ministrstva opravi pregled poslovanja s pregledom njegovih poslovnih listin, evidenc, spisov in stvari v hrambi; od izvršitelja lahko zahteva vse potrebne podatke o poslovanju in zaposlenih; ali pa od pristojnih organov pridobi podatke o finančnem poslovanju izvršitelja. Minister lahko na podlagi ugotovitev nadzora zoper izvršitelja uvede disciplinski postopek.

Ministrstvo za pravosodje je kontaktiralo z izvršitelji, ki v svojih letnih poročilih izkazujejo, da so opravili odvzem otroka. Na srečo je to število v Republiki Sloveniji majhno. V letu 2007 je bilo takih zadev le pet. Res pa je, da vsi izvršitelji navajajo, da gre za najtežje zadeve, kjer morajo praviloma vedno poskrbeti tudi za pomoč policije. Izvršitelji zatrjujejo, da so tudi sodniki, ki so izdali sklep o izvršbi s prisilnim odvzemom otroka, še posebej angažirani in občasno pred prisilnim odvzemom otroka skličejo skupino, sestavljeno iz izvršitelja, predstavnikov območnega centra za socialno delo ter po potrebi policistov in drugih oseb, ki otroka poznajo in bi lahko predstavljali otrokovega zaupnika (npr. šolski psiholog, učitelj ali ravnatelj). Na tem mestu ponovno poudarjam, da se izvršbe z neposredno izročitvijo zaradi okoliščin primera praviloma izvršijo takoj. Zavezancu, ki je lahko starš ali druga oseba, se sklep vroči na samem kraju izvršbe, če je prisoten, oziroma takoj, ko je to možno. Zaradi samih okoliščin namreč ni primerno, da bi se zavezance za izročitev otroka predhodno seznanjalo, zato ti primeri praviloma potekajo v tajnosti.

Otroci v številnih postopkih: kaj lahko naredimo mi - odrasli?

Otrok je na Zahodu pozabljena vrednota. V tretjem svetu je največje bogastvo revnih, na Zahodu pa se je moral umakniti pred bogastvom bogatih. Kjer so ljudje obsedeni od blaginje, avtomobilov in prostega časa, za otroka ni več prostora.

Otrokove možnosti niso odvisne predvsem od gmotne blaginje ali izobrazbene stopnje. Življenjske možnosti in možnosti vsakega otroka, da bo srečen, so odvisne od kakovosti staršev in ljubezni, ki jo doživlja od prvega trenutka. Le kdo si ne želi srečnega otroštva vseh naših malčkov kot dobre popotnice za njihovo življenje? Četudi jih čakajo preizkušnje, boji in trdo delo, bo njihova pot lažja, če bodo opremljeni z ljubeznijo, spoštovanjem in pozitivno samopodobo, ki pa jim jo lahko da le "gnezdo", iz katerega bodo nekega dne "vzleteli". Velika večina ima ob porodu oba starša, ki sta si bitje želela, ga ljubita in mu namenjata vso pozornost. Do nekega usodnega trenutka, ko ne gre več dalje, ko se je potrebno raziti, odločiti o premoženju, pohoštvu, avtomobilu, stanovanju ali hiši in žal tudi o otroku.

To ni lahko in brez posledic, ki jih prinaša razhod. Razveza je poleg selitve in menjave službe eden najbolj stresnih dogodkov v življenju. Otrok jo občuti kot posebno travmo, vendar lahko starša poskrbita, da jo ne doživi v vsej krutosti. Če se le ne spopadeta zanj s tožbami, začasnimi odredbami, drugimi pravnimi sredstvi in izvršbami. V tem primeru se otrok nenadoma znajde v številnih postopkih. Čeprav mu pravni postopki dajejo določeno veljavo, postane običajno njihova žrtev. Ko spregovori in sporoči svoje želje in hotenja, vsaj enemu izmed staršev to ni všeč.

Tudi ko pride do dodelitve v vzgojo, varstvo in oskrbo enemu izmed staršev, so potrebni stiki z drugim. A se "zatakne", ker nekdo od njiju ne izpolnjuje obvez in ne dovoljuje stikov ali jih izkoristi preko dovoljenih meja, grobo krši starševske dolžnosti, celo ne plačuje preživnine; možne so različne oblike nasilja, surovega ravnanja, zanemarjanja in civilnim postopkom se lahko pridružijo kazenski. Otrok je glavni "igralec", žogica, ki si jo starša podajata, jo želita imeti, vendar le zase, ker imata med seboj neporavnane račune.

Koga ima v takih trenutkih otrok ob sebi? Moral bi imeti starše, a običajno ni tako. Morda ima le enega izmed njiju, morda stare starše, ki se tudi borijo zanj, pa strice, tete, sestre, brate; tu so še vzgojitelji, učitelji in vsak, ki je voljan in pripravljen, več in sposoben, da lahko otroku pomaga. Zato je za "otrokov glas" pomemben zagovornik, ki ga ponuja pilotski projekt in pooblaščenec, ki ga v kazenskih postopkih z njihovo uvedbo omogoča zakonodaja.

Da bi otroku prihranili razočaranja in trpljenje, bi potrebovali predvsem starše, ki si zaslužijo to ime, ki vedo, da bo otrok s posledicami živel vse življenje in ki se znajo pogovoriti in dogovoriti ter ne potrebujejo sodišča, ki bo glede na številna pravna sredstva morda razsojalo leta in leta ter postavljalo številne izvedence.

Zato je potrebna "šola" za starše. V nasprotnem primeru so nujni hitri in učinkoviti postopki, ki ne dopuščajo manipulacij. Želela bi si družinska sodišča, v okviru katerih bi združeno potekale civilne in kazenske zadeve in ki bi za to imela strokovnjake. Te zadeve bi bilo potrebno obravnavati prednostno. Uvede naj se torej "šola" za tiste starše, ki stopajo na pot pravde.

Izvršba naj bo res skrajno sredstvo, kajti otroka se ne da rubiti in deliti. Otrok mora imeti pravico do obeh staršev in starša pravico do otroka. Seveda, če vestno izpolnjujeta svoje starševske dolžnosti. Nimata namreč le pravic. Na potezi je država, ki nedvomno lahko naredi veliko.

Mirjam KLINE

Tožilski pogled na primer "Otrok v vrtincu odločitev institucij"

Otroci se na tožilstvu nahajajo v številnih postopkih. Predvsem kot žrtve, vse večkrat pa tudi kot storilci kaznivih dejanj. V primerih, ko izvedejo hujša kazniva dejanja z elementi nasilja, to kaže, da so bili pred tem sami žrtve, bodisi zaradi zanemarjanja njihove vzgoje s strani staršev bodisi surovega ravnanja z njimi. Do 14. leta so otroci kazensko neodgovorni.

Otrok kot oškodovanec dobi z uvedbo postopka na sodišču pooblaščenca iz vrst odvetnikov, ki ga zastopa do konca postopka. To ureja 65. člen Zakona o kazenskem postopku in sicer tako za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost kot za kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja po 201. členu Kazenskega zakonika Republike Slovenije.

Za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost ima otrok pooblaščenca ves čas od uvedbe kazenskega postopka; ta skrbi za zaščito njegove integritete med zaslišanjem pred sodiščem in za uveljavljanje premoženjsko-pravnega zahtevka. Za ta kazniva dejanja je zastopanje otroka oziroma mladoletnika obvezno. Gre namreč za moralno najbolj zavržna kazniva dejanja, za mladoletno osebo pa so izrazito travmatična, zaradi česar je že samo zaslihanje mladoletne žrtve kot oškodovanca stresno. Odvetniki so kot pooblaščenci izbrani s posebnega seznama in se tudi izobražujejo za zastopanje tovrstnih oškodovancev, niso pa strokovno usposobljeni kot so to npr. psihologi. Tu naj omenim uvedbo novega instituta zagovornika, ki bo predstavljal glas otroka že v predkazenskem in v začetnih fazah kazenskega postopka.

Mladoletna oseba, ki ni sposobna razumeti pomena pravice, da ni dolžna pričati (pravna dobrota), ni dolžna pričati. V praksi je bilo sprejeto stališče, da otrok, mlajši od deset let, ki ne more razumeti pomena privilegija, ni dolžan pričati. Sodišče takega oškodovanca ne sme zaslišati, razen, če to zahtevata obdolženi oz. njegov zagovornik. To je seveda vprašljivo predvsem v primerih, ko je mladoletna priča žrtev kaznivega dejanja. Na glavni obravnavi se takšne priče ne sme zaslišati, lahko se le prebere njeno zaslihanje v preiskavi. Mladoletni oškodovanec, ki je dopolnil šestnajst let, pa je upravičen sam podajati izjave.

Na Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani smo od začetka leta 2005 do konca leta 2007, prejeli 105 kazenskih ovadb zoper storilce, osumljene kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, predvsem kaznivega dejanja spolnega napada na otroka, mlajšega od 15 let po 1., 2., 3. in 4. točki 183. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije. Do sedaj se je med obtožbami, ki so bile po opravljeni kazenski preiskavi ali pa neposredno vložene pri Okrožnem sodišču v Ljubljani, končalo deset zadev; nekaj kazenskih ovadb je tožilstvo zavrglo, v nekaterih zadevah pa odstopilo od pregona po opravljeni preiskavi. Tu bi rada poudarila predvsem pomembnost ustanovitve posebnih družinskih sodišč, ki bi združevala vse postopke, tako kazenske, civilne, izvršilne, ki zadevajo mladoletniške postopke, družinsko nasilje, spolne zlorabe, razveze, dodelitve otrok in podobno. Postopki so namreč še vedno prepočasni, dolgotrajni, morali pa bi biti rešeni prednostno.

Menim tudi, da bi moralo družinsko sodišče, ko bi prejelo razvezno tožbo ter ugotovilo, da je podana tudi kazenska ovadba zoper enega od staršev ter hkrati predlog za omejitev stikov enega izmed staršev pod nadzorom, o tem takoj obvestiti tožilstvo. To pa bi moralo takoj odločiti o kazenski ovadbi.

Ob sumu storitve kaznivega dejanja na škodo otrok, predvsem pa ob sumu storitve kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, pa tudi ob sumu storitve kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletne osebe in surovega dejanja, se lahko sestane tako imenovani "krizni tim", ki ga poleg socialnih delavcev, ki morda že poznajo in spremljajo konkretno družino, sestavljajo še različni strokovni delavci, zdravniki, psihologi, tudi tožilci. To pomeni, da se že pred samo morebitno podajo kazenske ovadbe tožilec seznanil s primerom.

V javnosti je večkrat zaslediti mnenje, da je ob skoraj vsaki razvezni tožbi, ki jo poda žena, podana tudi kazenska ovadba zoper moža oziroma očeta zaradi suma storitve kaznivega dejanja spolnega napada na otroka. Zato sem zaprosila družinsko sodišče naj prešteje primere, v katerih je ob razvezni tožbi podana tudi kazenska ovadba iz zgoraj navedenega razloga. Po hitrem pregledu ugotavljam, da se razvezna tožba pojavlja v tridesetih primerih podanih kazenskih ovadb od leta 2005 pa do konca leta 2007, pri čemer je bilo največ takih primerov leta 2005, leta 2006 jih je bilo osem, leta 2007 pa šest. Razveznih tožb je bilo v treh letih podanih zagotovo več kot le trideset. Govora je bilo o najmanj 800 razveznih tožbah. Tožilci ugotavljamo, ali so v dejanjih, opisanih v kazenskih ovadbah, podani znaki kaznivega dejanja ali ne, pri tem pa na naše delo ne vpliva morebitna razveza, postopek razveze, čas podaje kazenske ovadbe ali podobno.

Tožilci na oddelku za mladoletniško, spolno in družinsko kriminaliteto s posebno skrbnostjo rešujemo kazenske ovadbe, v katerih je oškodovanec otrok,

---

predvsem zaradi kompleksnosti zadev, zahtevnosti ter težje ugotovljivih dokazov. Praviloma zaprosimo za pridobitev in vpogled v spis, ki se vodi na družinskem sodišču. Če tečeta postopka istočasno, zaprosimo še za razne dopolnitve kazenske ovadbe, da bi v največji meri osvetlili okoliščine dejanj in odločili o kazenski ovadbi.

Kadar je žrtev kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost otrok, se mu vselej postavi izvedenca ustrezne medicinske stroke. Ponavadi je to pedopsihiater, ki s sodelovanjem kliničnega psihologa ugotavlja osebnost otroka, posledice spolne zlorabe in podobno. Gre za vprašanja, na katera tožilci brez sodelovanja z za to usposobljenimi strokovnjaki sami ne moremo odgovoriti. Ta kazniva dejanja so namreč takšna, da razen otroka in storilca pri dejanju ni prisoten nihče drug.

Če gre za žrtev- majhnega otroka, ki se še ne zna dobro izražati, je ugotavljanje posledic in okoliščin tega kaznivega dejanja še posebno težko. Dostikrat se otroku v postopku postavi večje število izvedencev. Otroci, ki so travmatizirani že zaradi samih dogodkov, so tako nenehno izpostavljeni še številnim pregledom, vprašanjem, zaslišanjem.

Če bi dosegli, da bi bil za otroka v postopku postavljen le en izvedenec in bi se mu postavila okvirna vprašanja, ki so pomembna za kazenski postopek, bi se s tem izognili nadaljnjemu ponovnem zaslišanju žrtve.

Ob zaslišanju oškodovanih otrok so zelo pomembni tudi prostori, kjer se zaslišanja izvajajo. Gre za tako imenovane "otroku prijazne sobe", kjer se lahko v prijaznem, otroškem okolju sprosti in se lažje izpove.

V Kranju je bil izveden pilotski projekt, ko je bil z oškodovanim otrokom opravljen le en razgovor in posnet v audio-video tehniki. To omogoča večkratni ogled posnetka, otroka pa ne izpostavlja dodatni travmatizaciji. Tudi v Ljubljani je bil pred časom posnet razgovor z dvema otrokoma, ki sta bila žrtve spolnega napada s strani očeta, posnetek pa je bil prikazan med preiskavo. Tako so dobili preiskovalni sodnik, tožilec pa tudi odvetnik vpogled v izpoved otrok, skupaj s pretresljivim načinom pripovedi.

Ažurnost reševanja zadev (s sodelovanjem družinskega sodišča, kadar tečeta postopka istočasno), njihovo prednostno in hitro reševanje na kazenskem oddelku okrožnega sodišča, ne izpostavljanje otrok številnim zaslišanjem, smanje zaslišanja v audio-video tehniki, postavitve le enega izvedenca za otroka, ki bi se mu lahko postavljala vprašanja tako civilne kot kazenske narave, bi že v obstoječi ureditvi pripomoglo k učinkovitejšemu reševanju postopkov tako na tožilstvu kot na sodišču.

Otrok v postopku izvršbe

Ko odpovedo odnosi med starši in tudi institucije kot so sodišča, center za socialno delo in drugi, nastopi delo izvršitelj, ki je dolžan sodno odločbo izvršiti po določbah Zakona o izvršbi in zavarovanju in Pravilnika o opravljanju službe izvršitelja. Zakon in pravilnik imata sicer posebne določbe glede postopka odvzema otroka. Glede samih pravic otroka in njegove zaščite oziroma ravnanja izvršitelja, pa veljajo splošne določbe. Otroka seveda ni mogoče odvzeti kot avtomobil ali televizor. Zato je pri izvršilnem dejanju potrebno postopati odgovorno in strokovno, s posebno mero občutka do otroka in do vseh, ki pri tem sodelujejo (izvršitelj, starši, sodišča, delavci centra za socialno delo, policisti). Dovolite, da v nadaljevanju predstavim primer uspešno izvedenega odvzema in izročitve otroka.

Že iz odločbe sodišča je izhajalo, da je oče predkaznovan, nasilen, mati pa je povedala, da ima tudi orožje. Ker izvršitelj prejme v izvršitev le sklep o izvršbi brez kakšnih koli listin in drugih podatkov, sem po sestanku s sodnico, ki je zadevo vodila in s predstavniki centra za socialno delo, ki so mi posredovali nekatere podatke, najprej zaprosila policijo za raziskavo terena z namenom, da se ugotovi, kje se otrok dejansko nahaja. Vsa dejanja je bilo potrebno opraviti hitro in poskrbeti, da tega ne bi izvedel zavezanec ali druga oseba, pri kateri se je nahajal otrok. Po podatkih, s katerimi sem razpolagala, bi otrok lahko bil na naslovu stalnega prebivališča očeta, pri novi partnerki, za katero nismo imeli točnega naslova ali pa v vrtcu oziroma v zasebnem varstvu, za katerega prav tako nismo imeli naslova. Krajevno so bile zato pristojne tri policijske postaje.

Na naslovu stalnega prebivališča očeta je policijska postaja ugotovila, da ga tam ni že dalj časa. Ker je bilo poletje in čas dopustov, je obstajala nevarnost, da sta na morju oziroma, da je oče otroka odpeljal k sorodnikom v tujino. Na stalnem naslovu je imel oče dva izurjena psa, ki sta preprečevala vstop v hišo. Za vstop bi bilo potrebno sodelovanje pristojnih oseb, da bi živali, če bi bilo to potrebno, tudi omamili.

Nova partnerka je stanovala na območju druge policijske postaje, policisti pa so ugotovili naslov. Kraj je bil težje dostopen, saj je šlo za kmetijo na hribu.

Podatka o tem, ali otrok obiskuje vrtec, nismo mogli ugotoviti, saj je bilo poletje in je bil otrok očitno doma. Na drugi policijski postaji so ugotovili, da oče priložnostno dela in da ga partnerka skupaj z otrokom vozi na delo. Tako bi otroka lahko odvzeli partnerki na parkirišču. A se v tem primeru ni dalo natančno ugotoviti, kdaj bo oče na delu prisoten, saj je delal v izmenah, bil pa je tudi čas dopustov, ko so se izmene spreminjale. Ocenili smo, da je tudi s stališča zagotovitve varnosti in varstva pravic otroka to najslabša varianta.

Na podlagi pridobljenih podatkov sem odločila, da je najprimernejši kraj za odvzem otroka na naslovu partnerke ter določila čas odvzema in zbirno mesto. Ker je bil oče že predkaznovan in nasilen, posedoval pa je tudi orožje, sem zaradi zagotovitve varnosti zahtevala pomoč policije.

Samo izvršilno dejanje je potekalo tako, da sva skupaj z delavcem iz centra za socialno delo očeta, ki je grozil in poskušal preprečiti dejanje, prepričala, da se bomo najprej v miru pogovorili. Oče je dovolil vstop v hišo samo meni kot izvršiteljici in socialnemu delavcu. Mama, policisti in drugi udeleženci, so ostali na dvorišču. V hiši sva v dolgem pogovoru, ki je trajal tri ure in pri katerem je bil ves čas navzoč tudi otrok, očetu pojasnila stanje in posledice s pravnega vidika, socialni delavec pa mu je pojasnil njegove pravice ter pravice otroka. Deklica se je naprej oklepala očeta in sedela v njegovem naročju. Potem pa jo je zamotil socialni delavec. Pričela je risati v njegov blok. Kmalu je prinesla svoje zvezke in barvala, nato se je igrala še z igračami. Pripovedovala je, da so bili na morju in o počitniških doživetjih. Nato je prinesla albume v katerih so bile tudi fotografije mamice, ki smo jih skupaj pregledovali. V tem času sva očeta prepričala, da je deklico sam pripravil za odhod k materi in jo tudi odnesel v avtomobil izvršiteljice. Policisti so bili ves čas v ozadju, tako da jih otrok sploh ni videl. Po poti sva se z deklico ves čas pogovarjali, opisovala mi je gozdne živali. Iz avtomobila je deklico vzel socialni delavec in jo predal materi. Deklica se je brez kakršnega koli upiranja odpeljala z mamo. Z dejanjem smo dejansko uspeli tudi v tej meri, da se je oče nadalje držal sodbe odločbe glede stikov z otrokom.

Za uspešno izvršilno dejanje odvzema otroka je pomembno predvsem sodelovanje izvršitelja in delavca centra za socialno delo, ki mora biti pri tem aktiven. Slednji bi moral predvsem umiriti situacijo ter zamotiti otroka tako, da bi ostalo izvršitelju dovolj časa za izvedbo postopka, to je, da očetu ali materi razloži, kaj je pomembno zanj in za otroka.

Ločitev - vpliv na šolajočega otroka

V vsakem razvojnem obdobju prinaša razveza staršev za otroka izgubo, ki zamaje občutek varnosti tako otrokom kot staršem. V taki situaciji otrok težko vzpostavi novo ravnovesje. Običajno nima ustrezne podpore, saj so starši preplavljeni z lastnimi težavami in podporo potrebujejo tudi sami. Prav starši naj bi bili prvi, ki bi otroka zaščitili, vendar zaradi obilice problemov, ki jih imajo s sabo in partnerskim odnosom, tega pogosto ne zmorejo.

Otroci in mladostniki lahko le s težavo ubesedijo svoje občutke o tistem kar jih je prizadelo in jim odvzelo čustveni mir. Pogosteje se izrazijo z dejanji. Odrasli smo tisti, ki naj bi iskali poti do otroka in mladostnika in na različne načine ustvarjali okolje zaupanja, v katerem bo lahko izrazil čustva in občutke.

Otrok ni pomanjšana podoba odraslih

Ločitev staršev je praviloma povezana z dolgotrajnim predhodnim obdobjem nesoglasij med staršema, prepiri, nasiljem in manipulacijami. Ta izkušnja lahko preseže njegovo zmožnost prilagajanja novim razmeram. Napetost in notranji nemir lahko otrok sprost v zanj varnem okolju, kar šola praviloma je. V takšnih okoliščinah se otrokovo vedenje pogosto spremeni. S spremembo odraslim sporoča, da je razveza zanj travmatična izkušnja. Travmatično doživetje pa je tesno povezano z otrokovim razumevanjem situacije in pomenom, ki ga razvezi pripisuje. Odvisno je od načina otrokovega odzivanja, od zavedanja okoliščin ter nevarnosti, ki jim jo pripisuje.

Odrasli večkrat pozabljamo, da zaradi razvojnih značilnosti otroci in mladostniki dogodke dojemajo drugače kot odrasli, saj imajo manjšo sposobnost predvidevanja, osmišljanja in izogibanja situacijam. Odzivanje otroka je tako odvisno od narave in intenzitete dogodka, posredne in neposredne izpostavljenosti v procesu razveze, navezanosti otroka na starše in kakovosti odnosa, ki ga ima z vsakim od njiju. Na odzivanje otroka v procesu razveze in po njej vpliva tudi njegova psihična odpornost, ki jo oblikujejo temperament, predhodne izkušnje, sposobnost obvladovanja stresnih dogodkov in podobno.

Mnogi otroci se zaradi razveze staršev čutijo krive ter imajo nerealne predstave o tem, da bi lahko razvezo preprečili, če bi se lepo vedli in bili pridni. Težave se lahko pogosto še okrepijo zaradi drugih neugodnih spremljajočih dejavnikov, kot so selitev v novo okolje, menjava šole, fizična oddaljenost enega od staršev, manipulacija med staršema, otrokovih občutkov, da je žogica "med dvema ognjema", pomanjkanja meja, razseljenosti med starim in novim domom, razpetosti med enim in drugim staršem. Neugoden vpliv imata tudi izguba rutine in predvidljivosti, ki sta za otroka temelja občutka varnosti. Občutenje brezupa in nemoči se tako sčasoma okrepi, še posebej, kadar otrokom primanjkuje pozitivnih vzorov za reševanje problemov. Če se vse navedeno poveže še z morebitno težavnostjo temperamenta in povečano primarno biološko ranljivostjo otroka, se bodo v šoli ali izven nje, pojavile tudi vedenjske težave. Krhki, ranljivi in občutljivi posamezniki, ki ne prenesejo večjega pritiska, imajo tako bolj pogosto težave tudi na socialnem in učnem področju. Ob kombinaciji različnih dejavnikov lahko vsakdanje stresne situacije in šolske obremenitve postanejo težko obvladljive.

Peter je zelo živahen in razposajen deček, športnik, glasbeno nadarjen, hiperaktiven. V šoli težko upošteva omejitve in pravila vedenja. Ne obvladuje svojih impulzov in težko odloži zadovoljitev potreb, kljub temu da je že v šestem razredu. Deluje po principu ugodja: je veseljak, ki rad zabava druge. Pozornost se mu hitro spreminja in je nemiren, kar se odraža tudi navzven. Njegovi interesi so raznoliki, dokaj hitro jih menja. Fant ni dovolj vztrajen, ni urejen, ne dovolj praktičen, zanaša se na druge in za svoja dejanja ne prevzema odgovornosti. Ob postavljanju omejitev se razburi. Pogosto ne uvidi svoje vloge pri kršitvah šolskega reda. Po ponavljajočih se konfliktih v razredu na pogovoru s starši izvemo, da živita v nesoglasju, da so prepiri med njima zelo pogosti, glasni in da žalita drug drugega. V prepire je vpleten tudi sin, ki uveljavlja svoj prav, se ne drži zahtev, še posebej ne materinih, ki je pri vzgoji bolj dosledna in v primerjavi z očetom tudi bolj stroga, zahtevna in natančna. Mož je v teh prizadevanjih ne podpira. Ne najdeta skupnega jezika, otrok pa v šoli postaja vse težje vodljiv in tudi nasilen. Mama se ni zmogla odseliti, ker ni hotela izgubiti otroka, ki jo je v tem obdobju sicer odklanjal. Mama je že imela izkušnjo, da je bi njen otrok drugačen, bolj umirjen, kadar je bila z njim sama v drugem okolju.

Iskanje otrokovih interesnih področij, spretnosti in podpiranje njegove samostojnosti ter samoiniciativnosti v daljšem obdobju ne obrodi sadov, ker se starša ne sporazumeta o osnovnih stvareh. Oče otroka še naprej razvaja s športnimi aktivnostmi, kar je zagotovo dobro, ni pa celovito, predvsem pa ne podpira odnosa, ki bi pomagal otroku pri stabiliziranju lastne duševnosti.

Pred kratkim se je mati odselila. Otrok v razredu ostaja nemiren. Ko je na

---

obisku pri mami je, po materinih besedah, drug fant. A je prav on je bil tisti, ki je že drugi šolski dan razbijal po vratih na hodniku, na njegovem obrazu je bilo moč razbrati žalost in nejevoljo. Poleg matere je deček izgubil še babico, ki je nepričakovano umrla. Ločitev je bila torej večplastna in intenzivna. Izguba matere in babice je prinesla praznino, ki jo je v obdobju prilagajanja in navajanja na novo realnost fant premoščal s še večjim nemirom in napetostjo.

V vrtincu čustev

Običajno se ljudje, ki preživljajo razvezo, umaknejo vase, so prizadeti, žalostni, jezni in obupani. Njihova reakcija je lahko enaka kot ob smrti ljubljene osebe. Partnerja se čutita izdana, kriva, neuspešna, imata znižan občutek lastne vrednosti, pogosto je komunikacija povsem otežena. V takšnem ozračju opisano paleto neprijetnih doživetij, odzivov in čustvovanj otrok ponotranji, vse navedeno pa vpliva na kakovost medosebnih odnosov in praviloma znižuje učni uspeh. Razveza je med prvimi na lestvici najbolj stresnih dogodkov v življenju.

Poleg navedenega opazimo pri otrocih, katerih starši se razvezujejo, še čustva in občutke kot so bes, nezaupanje, ambivalenca do odraslih, nezaupljivost, depresije, samomorilne misli, občutek nemoči, zmedenost, samopoškodbe, regresijo. Poročajo še o motnjah spanja, nočnih morah, psihosomatskih težavah, izogibanju domu, lahko se pojavi izostajanje od pouka in nenadna nepojasnjena šolska neuspešnost. Zaradi nizke frustracijske tolerance so pogostejši konflikti z vrstniki in učitelji. Nekateri posamezniki lahko kažejo drugačno podobo: so pretirano ustrezljivi, imajo pretirano potrebo po bližini, potrebujejo veliko potrditev, delujejo „lepljivo“, težko prenašajo nepredvidene spremembe ali, v nasprotju z navedenim, izražajo potencirano agresivnost ipd. Nekateri učenci se na razvezo staršev tudi hitro navadijo. Praviloma v teh primerih starša dobro skrbita za ohranjanje kakovostnih stikov med njimi in otrokom. Zavedata se, da kljub razvezi ostajata otrokova starša, zato skrbita za ohranjanje pozitivne starševske vloge.

Vloga šole

Otroci imajo potrebo starše ponovno povezati; želijo si ohraniti pozitivno predstavo o njih, starše želijo videti kot dobre ljudi. Za doseg tega cilja je boljša vsakršna pozornost kakor nobena. Žal starši v obdobju razveze ali kmalu po njej še ne zmorejo pri otroku zadovoljiti teh potreb. Pomembno je, da starši ne črnijo partnerja pred otrokom. Enako pomembno je, da strokovni delavec poleg tega, da nudi oporo, ohranja nevtralen položaj in se ne postavlja na stran enega ali drugega starša.

Ob razvezi otrok izgubi varno naročje in s postavitvijo novih razmerij med staršema izgrajuje novo realnost. Potrebe in želje, ki jih ima v odnosu do staršev, lahko vplivajo na počasnejše sprejemanje realnosti, odzivi staršev in okolja pa lahko prispevajo k otrokovi večji ali manjši odpornosti.

Odpornost otroka se povečuje z varovalni dejavniki in procesi, ki zajemajo:

- stanovit in trden odnos z vsaj enim od staršev ali odraslo osebo; pomaga tudi okrepitev socialne podpore znotraj in zunaj družine (sorodniki, učitelji, vrstniki, sosede...);
- čustveno pozitivno vzgojno vzdušje, v katerem so jasno prisotne norme in vrednote, ki usmerjajo otroka;
- socialne modele, ki vzbujajo konstruktivno obvladovanje (pri starših, učiteljih, vrstnikih, prijateljih);
- ravnovesje med zahtevami okolja do otroka glede socialne odgovornosti ter otrokovimi zmogljivostmi in njegovim trenutnim čustvenim stanjem;
- miselne zmogljivosti otroka (vsaj povprečna raven inteligentnosti, veččine komunikacije, empatije, realistično načrtovanje);
- temperamentne značilnosti, ki omogočajo učinkovito obvladovanje (prožnost, pristopanje k novostim, refleksija, kontrola impulzov, sposobnost vzpostavljanja dobrih odnosov z drugimi);
- izkušnjo lastne učinkovitosti, notranji tok kontrole, samozaupanje in pozitivna podoba o sebi;
- izkušnjo smiselnosti, prepoznavanje okvira, strukture in pomena dogajanj in procesov (vera, ideologija);
- socialno inteligenco, ki je prepletanje različnih osebnostnih lastnosti, nadgrajenih z izkušnjo;
- primeren šolski uspeh in vključenost v interesne dejavnosti.

Iz navedenega lahko povzamemo, da ima šola veliko vzvodov, s katerimi lahko deluje kot trden varovalni dejavnik pri otroku, ki se spopada z različnimi travmatičnimi izkušnjami in njihovimi posledicami, kakršna je tudi ločitev staršev. Šola naj bi otroku nudila varnost, zavetje in ustvarjala pogoje za njegov vsestranski razvoj. Dobro je, da otrokom na različne načine nudi možnost in priložnost za konstruktivno izražanje čustev in stisk. Storilnostna naravnost šole, nerealna pričakovanja staršev, vrstniško druženje ali družinski problemi sprožajo pri učencih več stisk, kakor smo jih pripravljani ali usposobljeni zaznati. Zato je še posebej pomembno, da ima otrok v šoli vsaj eno odraslo osebo, pri kateri lahko poišče pomoč, kadar je v stiski.

Dobro je, da šola usmerja otroka v prihodnost, krepi področja, na katerih je uspešen, ga spodbuja k učni uspešnosti. Otrok lahko v šoli razvija svoje interese, širi krog prijateljev. Ob tem razvija socialne spretnosti, krepi samopodobo in postaja samozavestnejši. Takšen otrok bo imel več zaupanja vase, čutil se bo močnejšega in kompetentnejšega za reševanje in obvladovanje problemov, ki jih porajajo neprijetna doživetja ob izgubi družinske varnosti. Koristno se je zavedati pomembne vloge vrstnikov, ki s pogovorom in druženjem nudijo razbremenitev, tolažbo in oporo. Neredko se zgodi, da se v šoli tesno spoprijateljijo prav otroci, ki imajo za sabo podobno izkušnjo, npr. trije sošolci z izkušnjo razveze staršev.

Po navedbah (Samec, Slodnjak, 2001) učitelji naj ne bi pozabili, da travmatiska izkušnja poveča otrokovo občutljivost in ranljivost. Ob razvezi otrok izgubi tudi oporo v družinskem okolju, zato osrednje zatočišče lahko postane šola, kjer so odnosi kolikor toliko stabilni, kjer vse teče po ustaljenem redu in kjer je možno tudi sprotno preverjanje in izmenjava izkušenj. Vendar ta proces v šoli ne poteka avtomatsko. Ustvarjajo ga strokovni delavci, učitelji, svetovalni delavci, celotno osebje šole, ki vsak na svoj način, v skladu s svojo vlogo, lahko odigrajo pozitivno vlogo.

Pomembno je, da v želji po soočanju otroka z realnostjo ne prehitavamo njegovega psihološkega razvojnega procesa in mu ne odvzamemo upanja, ki je eden temeljnih dejavnikov in vir energije za obvladovanje zahtevne situacije, v kateri se je znašel ob razvezi. Odrasli naj bi otroku nudili oporo in mu pomagali najti pot skozi labirint občutkov brezizhodnosti, obupa in nemoči.

Vloga razrednika

Razrednik in učitelji imajo pomembno vlogo pri prepoznavanju sprememb, ki se dogajajo pri otroku in to še preden šola kot institucija uradno izve za razvezni postopek. To se zgodi v primeru, da otroka natančno opazujejo in zaznavajo spremembe v stiku z njim. Spoznanje ne pride samo od sebe, temveč na osnovi strokovnih znanj in veščin ter zmožnosti učitelja za kontakt z otrokom. Učitelj se lahko odprto pogovarja z otrokom le v primeru, če tudi sam pri sebi začuti dovolj zaupanja in varnosti. Zato je izjemnega pomena načrtno usposabljanje šolskih strokovnih delavcev na področju razumevanja posledic travmatičnih doživetij, poznavanje tehnik ravnanj v svetovalnem procesu ter pridobivanja veščin sporazumevanja, metod in tehnik.

Naloga šole je širiti pogled na problem in na različne možne oblike pomoči. Otroku pomagamo odstirati tisto, česar ne zmore uvideti sam, ga pri tem opogumljamo, da nadaljuje svoje vsakdanje življenje. Ob pogovorih in obravnavanju

---

različnih tem, prebiranju zgodb in podobno, lahko v razredni skupnosti spontano pride do odziva, kjer učenec izpove: "To je pa tako, kot pri nas doma!" Dobro je, da učitelji takšnih impulzivnih odzivov ne pospravijo pod preprogo, temveč jih razumejo kot napotek, ki jim kasneje v individualnem pogovoru lahko pomaga pri odkrivanju celotne zgodbe. Naj nas ne bo strah pogovora z otrokom! Bodimo odprti, topli in neposredni v stiku z njim. Preprosta človeška toplina otopli še tako prestrašenega in zaprtega otroka.

V šoli naj bi razvijali vzdušje sodelovanja in medsebojnega strokovnega posvetovanja, kar bi razbremenilo tudi učitelje in druge strokovne delavce. Dobro je, da šola omogoča strokovnim delavcem možnost supervizije, kjer je soočanje z omenjenimi temami lahko še mnogo bolj poglobljeno in subtilno. Zadržki strokovnih delavcev o neki temi niso povezani le s strahom, da bi preveč posegli v intimnost otroka, temveč tudi z globljimi prepričanji, stališči in morebitnimi predsodki, ki zaradi lastnih neprijetnih izkušenj morda spremljajo tudi njih. Ozaveščenost in dejavno soočenje s tovrstnimi izkušnjami sta predpogoja, da posameznik lahko prepozna v sebi lastne ovire, jih obvladuje ali zavestno odloži.

Odzive učenca lahko primerjamo s plastmi čebule, ki jih moramo najprej olupiti, da bi spoznali, da se pod krinko neprilagojenega vedenja nahaja prizadetost, pod njo nezadovoljene potrebe in da se v sredici mnogokrat skriva še neprepoznan ali zatajen strah.

Razrednik in svetovalni delavci šole lahko pomagajo učiteljskemu zboru predstaviti in podati ustrezne informacije o otroku in pravih vzrokih njegovega odzivanja. Takšen pogled krepi strpnost do otroka in njegovega težavnega vedenja. A razumevanje otroka ne smemo zamenjati s sprejemanjem vsega, kar nam ponuja. Učenje prevzemanja odgovornosti za svoje ravnanje bo pri otroku možno šele takrat, ko bo za strokovno odzivanje v prvi vrsti poskrbel tudi strokovni delavec.

Mreža socialne podpore

Če se partnerja odločita za razvezo je seveda najbolj ugodno, da sodelujeta s šolo na način, ki otroka ne ogroža. Stiska, ki je povezana z vprašanji, kdo in kdaj bo prišel na roditeljski sestanek, na nastop, predstavitev, valetu in na primer vprašanje, ali bo učenca lahko šla po očeta ob zaključnem plesu, meče senco na dogodke, kar vse lahko sledi otroku tudi v odraslost.

Angažiranje starih staršev in vzbujanje strahu, da bo nekdo otroka odpeljal tudi kadar ta ni realen, pa prepovedovanje učiteljem, da bi posredovali informacije staršem, kadar za to ni pravne podlage, "ping-pong" pozicija otroka med staršema, "sindrom nahrbtnika" - otroka, ki ima vse svoje stvari ves čas

---

v nahrbtniku, ker je večni popotnik med očetom in mamo, ima za posledico zmedenost otroka v šoli. Kaže se lahko v grobem kršenju šolskega reda, vztrajnem padanju učnega uspeha. Vse to so znaki, ko pomislimo na pomoč zunanje institucije. Pomembno je, da šola ne vstopi v manipulativni vzorec, ki je lahko posledica stiske katerega izmed staršev ali celo otroka s ciljem doseči uresničitve potrebe po stiku in/ali nadzoru nad staršem oziroma otrokom.

Ko se vse podira in ni zelene stabilnosti je pomembno, da otroku nudimo oporo, ki mu bo pomagala najti "gotovost v negotovosti". Včasih zaradi razsežnosti problema v šoli ne zmoremo zagotoviti vseh potrebnih pogojev in je zato otroka nujno vključiti v dodatno specialistično obravnavo ali razširiti socialno mrežo, ki naj bi zajela njegova iskanja in nemir. Pri tem ne mislimo le na uradne institucije, temveč tudi na možnosti vključevanja mladih v različne dejavnosti v domačem kraju, kjer lahko dejavno in ustvarjalno preživijo prosti čas. Kjer otroci nimajo igrišč in prostorov za druženje, kjer so pretežno prepuščeni samim sebi, je večja nevarnost, da se bodo v stiski oprli na vrstnike, ki že imajo več različnih težav.

K podpori otrok bi lahko veliko prispevale skupine otrok staršev, ki so v procesu razveze ali so se že razvezali. V takih skupinah bi otroci in mladostniki lahko spoznavali druge s podobnimi problemi in bi morebiti lažje razgrnili vso paleto čustev, doživljanj in občutkov. Na drugi strani pa bi bilo dobro oblikovati skupine za razvezane starše, saj uravnavanje "odnosov na daljavo", hrepenenje po "izgubljenem" otroku, morebitno iskanje bližnjic ipd. prav tako prispeva k prilagajanju novim, še neznanim izkušnjam.

Šola ne more ponuditi takih specifičnih skupin, lahko pa ponudi dejavnosti, kot so mladinske delavnice, skupine za urjenje socialnih veščin, skupine za razvijanje samospoštovanja, tehnik učenja, skupine za delo z nadarjenimi učenci, mnoge interesne dejavnosti, kjer mladi lahko osmišljajo svoje življenje v družbi vrstnikov in pridobivajo veščine, ki jim bodo v oporo pri premagovanju sedanjih težav in tistih, ki jim jih življenje prinaša na pot.

Literatura:

- Kuntzag, L. (1997). Ločitev boli. Ljubljana: Kres.
Samec, T. (ur.) in Slodnjak, V. (ur.) (2001). Psihične travme v otroštvu in adolescenci. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

Otrok ob prenehanju skupnega življenja družine

Iskanje učinkovitejšega pristopa k zmanjševanju trpljenja otroka

Otrok ob prenehanju skupnega življenja staršev doživi številne izgube. Sko-raj v vseh primerih izgubi enega izmed njiju v dnevnem smislu, lahko tudi stare starše in drugo sorodstvo, pogosto tudi dom in znano okolje, hišnega ljubljenci-ka, lastnino, materialno preskrbljenost, občutek varnosti.

Otrok v času razhajanja staršev ali v primeru nenadnega konca zveze vstopi v proces žalovanja, ki se odraža na telesnem (trebušni krči, izpuščaji, težave z dihanjem, bolečine v glavi, prsih, poškodbe), kognitivnem (slaba koncentracija, raztresenost, blokade spomina, vsiljene misli), čustvenem (strah, krivda, žalost, otopelost, osamljenost, nemoč, tesnoba, jeza, olajšanje), vedenjskem (regresivna vedenja, izbruhi, agresivna, tvegana vedenja, pretirana ubogljivost ali neizpolnjevanje zahtev, motnje spanja, apetita) in socialnem nivoju (odmik iz okolice, »lepljenje« na nekoga, nezainteresiranost za aktivnosti, šport). Odzivi se kažejo tudi v šoli (padeč učnega uspeha ali strmljenje k popolnosti, brezbržnost ali prekomeren trud, odsotnost, nezainteresiranost za delo, vedenjske težave). Vsi ti odzivi so naravna reakcija ob izgubi. To je mogoče dokaj hitro razrešiti ob ustrezni podpori staršev, a na vsaki razvojni stopnji otroka drugače. Če starša tega nista sposobna, lahko podporo prevzamejo tudi druge osebe, ki jim otrok zaupa. Dejstvo je, da se vsi družinski člani na izgubo odzovejo drugače; pot njihovega žalovanja je različna, vsi pa morajo sprejeti realnost izgube, jo preboleti in se naučiti živeti v novem družinskem sistemu.

Ob prenehanju skupnega življenja otrok potrebuje ustrezno informacijo o dogajanju na njemu razumljiv način. Otroci želijo biti vključeni, pri tem pa je nujna podpora in vpletenost družine in drugih. Po obdobju molka želi otrok pripovedovati zgodbe, se spominjati, omogočeno mu mora biti izražanje čustev. Izjemnega pomena je informacija, da je brez krivde. Pomaga vzpostavljena rutina, ki naj se je ne prekine, saj daje otroku občutek varnosti. Šolski prostor, učitelji in vrstniki so v tem procesu lahko zelo dragoceni.

Na vprašanje, kaj je tisto, kar proces prilagajanja ob izgubi najbolj oteži, je

---

odgovor jasen: to je konflikten odnos med staršema, ki ga je teoretično sicer lahko razreševati, a se v praksi v večini primerov zaplete. Otroci, ki so izpostavljeni nadaljnjim konfliktom in sovražnosti med staršema, neizmerno trpijo. Mešana intenzivna čustva, ki jih otroci občutijo ob prenehanju zveze staršev, zaostri dodaten stres, ko so prisiljeni ljubezen in navezanost na enega od staršev obdržati z zavrnitvijo drugega starša. Čeprav so otroci v bitki med staršema nemočni, začnejo verjeti, da bo njihova nesreča, ki jo vedno znova izkušajo, prenehala, če se obrnejo proti enemu od staršev in favorizirajo drugega.

Tudi širše okolje (strokovnjaki v šolstvu, zdravstvu, socialnem varstvu, odvetniki, sodniki) pogosto nadaljuje z bojem, ki sta ga začela otrokova starša. Predvsem je potrebno izpostaviti odgovornost matere in očeta. V primerih, ko boj med staršema postane neobvladljiv, obstaja velika nevarnost, da se vanj vpletejo strokovnjaki. Posledica je nemoč, pretirana vpletenost ali umik. Nujna je učinkovita zaustavitev boja med staršema, ki za dosego ciljev in zadovoljevanje svojih potreb uporabita lastnega otroka. Če starša nista sposobna uvideti hudih posledic in spremeniti vedenja, bi bilo nujno zaščititi otroka na hiter, dosleden in učinkovit način, ob hkratnem intenzivnem delu s staršema.

Strokovnjaki, ki prihajajo v stik z družinami, ki končujejo skupno življenje, naj bi upoštevali nekaj dejstev, značilnih za naše okolje. Vse bolj je razširjeno mnenje, da je prenehanje skupnega življenja družine nekaj vsakdanjega, saj se zgodi vsaki tretji družini. Vendar se s tem ustvarjajo okoliščine, v katerih obstaja velika verjetnost zanikanja izgube ali njenega pomena. Kljub nenehnemu poudarjanju otrokovih pravic želijo starši, okolica, pa tudi inštitucije otroka zaščititi, vendar s tem lahko povzročijo izolacijo otroka. Prepričanja, da je prisotnost matere pri otroku pomembnejša kot prisotnost očeta, je v strokovnih krogih vedno manj. A obstaja močan stereotip, da je bolj primerno, da mati obdrži otroke, medtem ko naj bi očetje odpovedali ali pa so v resnici odrinjeni. Postavlja se temeljno vprašanje: ali je starševstvo nekaj samoumevnega ali pa bi se bilo potrebno zanj učiti in izobraževati? Otrok lahko dobi po prenehanju zveze staršev v šoli prepotrebno podporo, vendar pa je za šolske delavce navidezno bolj varno izogibanje in umik od problematike. Ne nazadnje je treba izpostaviti tudi vprašanje, ali strokovnjaki v socialnem varstvu, odvetniki in sodišča resnično nudijo pomoč in rešujejo spore med staršema ali pa le pripomorejo k poglabljanju zla v družinah.

V centrih za socialno delo se pri starših, ki se ne morejo dogovoriti o zaupanju otroka v vzgojo in varstvo, preživnini in stikih, dnevno srečujemo z ovirami: starša dokazujeta neustreznost drugega starša, merjenje moči se stopnjuje. Strokovni delavci lahko postanemo posredniki med staršema in prispevamo k porastu sovražnosti med njima. Poleg tega imajo stranke pogosto predsodek,

---

da sodišče odloča izključno na podlagi mnenj centrov za socialno delo; obremenilni so tudi predsodki, da imajo matere avtomatično prednost. Izhajamo iz predpostavke, da je za otroka (seveda kadar ne gre za nasilje v družini, odvisnost od psihoaktivnih sredstev, psihičnih, fizičnih ali spolnih zlorab) vedno najbolje, da ima čustveno podporo obeh staršev in da se vključenost obeh staršev v otrokovo življenje nadaljuje. Tudi v primerih zlorab se velikokrat izkaže, da otroci ne želijo prekiniti stikov s staršem, ki jih zlorablja. V varnem okolju lahko otroci razrešujejo odnos s staršem.

Definicija problema

Povsem zmotno je mišljenje strokovnjakov in laikov, da se bo sovražnost enega starša do drugega postopoma polegla, ko bo razveza oddaljena, ko bosta spoznala dobrobiti ločenega življenja, ko bo otrok starejši. Prepad med staršema se le še pogloblja in pri otroku pušča vedno hujše posledice. Čas je na strani starša, ki želi otroka oddaljiti od drugega starša, dolgotrajni postopki v različnih institucijah pa so v korist staršem, ki iz otrokovega življenja izključujejo drugega starša.

Nujna je jasna opredelitev procesov med staršema, ki zaradi nerazrešenega medsebojnega odnosa in lastnih stisk ob prenehanju zveze ter zadovoljevanja svojih potreb otroka izpostavita hudemu trpljenju.

Odtujevanje otroka od starša in drugih otroku pomembnih oseb

Utemeljitelj sindroma odtujevanja otrok od starša (Parental Alienation Syndrome - PAS) Richard Gardner je leta 1991 postavil temelje za prepoznavanje sindroma odtujevanja otroka od starša. Ker pa se je zavzemal za postopek, s katerim bi v primeru hudega odtujevanja otroka takoj odvzeli staršu, ki odtuja in ga zaupali drugemu od staršev, je doživel veliko kritik.

Strokovna stališča do t. i. sindroma odtujevanja od starša so zelo različna. Nekateri menijo, da je ta sindrom produkt bitk za dodelitev otroka, drugi pa menijo, da le-ta pomeni zlorabo staršev in skrbnikov, tretji pa ga celo zanikajo, češ da lahko govorimo kvečjemu o procesu odtujevanja in o njegovih posledicah.

Ne glede na opredelitve je odtujevanje breme, ki ga nosi otrok, katerega starš ne prepozna otrokove osnovne potrebe po ljubiti in biti ljubljen tudi s strani drugega starša. Zaskrbljujoče je, da je celo strokovno mnenje o posledicah odtujevanja otroka s strani enega ali obeh staršev kontradiktorno. Razširjeno je prepričanje, da bo odtujevanje samo po sebi minilo, da sta za to odgovorna izključno starša, da vsako poseganje v družino lahko povzroči še hujše trpljenje otroka. V nasprotju s tem pa drugi menijo, da je odtujevanje dejanje nasilja nad

---

otrokom, ki ga je potrebno kot tako tudi obravnavati in otroka zaradi visoke stopnje ogroženosti zaščititi.

Za zmanjševanje posledic dolgotrajnih postopkov zaupanja otrok v vzgojo in varstvo, je najprej treba opredeliti teoretični okvir sindroma odtujevanja od starša in tudi določiti primerno terminologijo za njegovo razumevanje.

Kot kažejo izkušnje iz tujine, odtujevanje v svojem bistvu pomeni oblikovanje odnosa med otrokom in enim od staršev z namenom izključevanja drugega starša. Popolnoma odtujen otrok ne želi imeti nobenega stika z enim od staršev, do njega izraža le neprijetna čustva, medtem ko do drugega starša izraža le prijetna. Ne glede na to, ali gre za namerno ali nezavedno odtujevanje, to povzroča podobne posledice, čeprav večinoma govorimo o odtujevanju kot namernem oddaljevanju otroka od starša.

Znaki odtujevanja in posledice

Ključ do preprečevanja odtujevanja otroka od enega ali obeh staršev je v prepoznavanju simptomov odtujevanja, in sicer:

- zanikanje obstoja ali pomembnosti drugega starša (zavračanje stikov, izogibanje komunikaciji z drugim staršem, ignoriranje v javnosti, izločanje njegovih fotografij);
- kritiziranje drugega starša (negativno direktno ali posredno govorjenje o njem, njegovem sorodstvu, prijateljih, primerjanje otroka z drugim staršem v negativnem smislu);
- postavljanje otroka na sredo med starša (otrok kot posrednik in prenašalec sporočil ali celo kot vohun, pogovarjanje o zadevah odraslih pred/ z otrokom ali prepiranje);
- podtikanje napak drugemu staršu (prikrivanje informacij o pomembnih dogodkih, zasmehovanje, norčevanje, spodbujanje otroka k neobogljivosti pri drugem staršu, obsojanje za razpad družine, za slabše življenjske pogoje);
- izločanje ali zavračanje možnosti vpogleda drugemu staršu v šolsko delo otroka, njegovo zdravstveno stanje, urnik interesnih dejavnosti);
- pripovedovanje otroku o materialnem razmerju med staršema, razveznem postopku ali razlogih za prenehanje partnerskega odnosa;
- spraševanje otroka po izbiri med staršema; to v otroku povzroči močno frustracijo, ne želi zavrniti starša, namesto tega se temi izogiba;
- neprožnost pri terminih za stike kot neupoštevanje otrokovih potreb;
- namigovanje starša in reagiranje s prizadetostjo in žalostjo, če so se

---

otroci imeli lepo z drugim staršem; otrok se bo zaprl vase in prenehal s komunikacijo, počutil se bo krivega, ne bo vedel, da je prav, če se dobro počuti z drugim staršem; otroci spoznajo, da če želijo ustreči enemu staršu, se morajo obrniti proč od drugega starša;

- fizično ali psihično reševanje otroka pred drugim staršem, ko otrokova varnost pri njem ni ogrožena; taka dejanja krepijo otrokove iluzije o nevarnosti in grožnji in stopnjujejo odtujevanje;
- pogoste so prijave suma fizične, psihične ali spolne zlorabe otrok; sumi različnih oblik zlorab enega starša, ki jih drugi prijavi po prenehanju skupnega življenja, se ob preiskavah v večini primerov izkažejo za neutemeljene.

Stopnje odtujevanja

Odtujevanje poteka skozi širok spekter, ki temelji na določeni stopnji notranje stiske starša, ki odtuja, na ranljivosti otroka, odzivih drugega starša in reakcijah zunanjega okolja (širše družine, socialnega varstva, svetovalcev, terapevtov, sodnega sistema). Stopnja odtujevanja se razlikuje in sicer od primerov otrok, ki izkušajo pomembno nelagodje v prehodnem obdobju (milo odtujevanje), do primerov otrok, ki se čutijo obvezane obdržati ločena svetova in identitete, ko so z enim oziroma drugim staršem (zmerno odtujevanje), vse do primerov tistih otrok, ki zavračajo vsako povezavo z odtujenim staršem in postanejo obsedeni s sovraštvom do njega (hudo odtujevanje).

Milo odtujevanje je zelo težko prepoznati. Roditelj, ki otroka odtuja, zanika motiv in dejanja odtujevanja in, nasprotno, izpostavlja pomembnost vloge drugega starša v življenju in razvoju otroka. Navadno gre za nezavedno ravnanje brez razumevanja posledic, ki jih ima odtujevanje za otroka. Ker izjave takega starša ne kažejo na proces odtujevanja, je treba pozornost usmeriti na podpomenska sporočila starša otroku v smislu: "Lahko greš k mami, kar sam se odloči, jaz te ne bom silil" ipd. Ni torej opogumljanja za osebne, telefonske stike, ni skrbi za odpadle stike, ni interesa, kaj se je na stikih dogajalo in gre za netolerantnost za prisotnost drugega starša v smislu: "Če bo tvoj oče na tekmi, jaz ne grem" ipd. Na tej stopnji odtujevanje postane bolj očitno, ko otrok zapusti en dom in gre v drugega, ko en starš vzpostavi novo zvezo ali dobi otroka. Zavedanje in racionalno prepričanje, da otrok potrebuje tudi drugega starša, lahko preglasi intra- in inter-personalne težave. Navadno je na tej stopnji malo polarizacije v širšem socialnem okolju in med institucijami.

Zmerno odtujevanje je značilno za starše, ki ne uvidijo pomena drugega starša in so čustveno motivirani (strah pred izgubo otroka, bes na drugega starša). V tem primeru se starš, ki otroka odtuja, le teoretično zaveda pomembnosti

---

drugega starša v otrokovem življenju, vendar verjame, da v njegovem primeru, zaradi pomanjkljivosti, ki jih ima drugi starš, ta ne more biti otroku pomemben. Značilna je komunikacija, ki ne odobrava stikov v smislu: "Lahko greš k očetu, ampak veš, kaj jaz mislim ..."; odklanjanje pozitivnih sporočil o drugem staršu: "To je vajina stvar, ne želim poslušati". Lahko gre tudi za izkazovanje veselja ob neuspehu drugega starša, zavračanje pogovora, ignoriranje telefona, odrekanje fizične bližine drugemu staršu, podajanje in preklicevanje izjav, negativna sporočila o drugem staršu, obtožbe v smislu: "Veliko slabega bi ti lahko povedal o mami, ampak jaz nisem tak... Tvoj oče je alkoholik, ampak jaz tega ne bi smela reči... Tvojega očeta ni bilo ob tebi, ko si bil majhen... Tvoja mama nas je zapustila..." ipd. Lahko pa gre za uničevanje spominov na drugega starša. Na tej stopnji se odtujevanje dogaja v prehodnem obdobju, vendar je prisotno tudi v drugih okoliščinah. Starš, ki odtuja, se sooča z notranjim konfliktom. Z drugim staršem komunicira tako, da konflikte povzroča, drugi vpleteni (npr. odvetniki, sodniki, socialno varstvo, terapevti) pa so ob tem do določene stopnje polarizirani.

Odkrito odtujevanje zajema intenzivno sovražstvo do drugega starša. Starš, ki odtuja, je z drugim staršem "obseden"; vidi ga kot pogubnega zase in za otroka. Drugemu staršu ne pripisuje vrednosti niti kot partnerju niti kot staršu. Tak starš ni dojemljiv in ne zmožen za soočanje z resničnostjo. Verjame, da preživljanje časa z drugim staršem otroku škodi. Za tak odnos so značilne (izmišljene) izjave v smislu, da "mama ne plačuje preživitve... Tvoj oče nas nima rad... Tvoja mama pije, se drogira...". Pri tem se otroka prikazuje kot žrtev slabega vedenja drugega starša v smislu: "Mati te nima več rada". Pogosto je tudi javno kritiziranje v smislu: "Tvoj oče je nasilnež. Kaj je narobe s tvojo mamo? Ne bo ti dal jesti, ne bo te razumel". Pojavljajo se tudi v obliki določenega ohranjanja skrivnosti, kot npr.: "Ne povej mami, kje si bil". Prisotne so celo grožnje o prenehanju ljubezni v smislu: "Ne bom te imela več rada, če boš obiskal očeta... Jaz sem edini, ki te imam rad...". Na tej stopnji odtujevanja je vedno prisotna zavestna motivacija. Notranji, medosebni in zunanji sistem v celoti podpira proces odtujevanja; ti primeri lahko okupirajo tudi zasebno življenje strokovnjakov in vodijo v preveliko čustveno vpletenost.

Hudo odtujevanje se že v polnosti prenese na otroka. Ni več potrebno biti aktiven v smislu motivacije; prav nobene vrednosti se več na pripisuje drugemu staršu, sovražstvo in zaničevanje postane odkrito. Tak starš naredi vse, da ohrani otroka daleč stran od drugega starša. Otrok je ujet v zanko starša, ki ga odtuja od drugega starša in njemu pomembnih ljudi; prevzame njegove želje, čustva, sovražstvo, ki jih posreduje vsem ostalim kot bi bila njemu lastna. Tudi otrok prične verjeti, da je odtujeni starš izmeček in obravnava njegovo zgodovino in družino povsem negativno; tak otrok se ne more ne spomniti niti ne

---

izraziti pozitivnih čustev do drugega starša.

Vloga centrov za socialno delo

Za strokovne delavce v socialnem varstvu predstavlja izziv iskanje načinov, kako otrokom omiliti čustveno bolečino in stres, ki je rezultat ujetosti v bojno polje staršev. V to je vključena tudi pomoč staršem, da bi razumeli škodo, ki jo povzročajo otrokom s svojimi dejanji, pomoč pri iskanju rešitev iz zaostrenega in nerešenega odnosa z bivšim partnerjem in pomoč pri razvijanju učinkovitih načinov za sodelujoče starševstvo. Pri tem strokovni delavci sodelujejo s sodišči, policijo, svetovalnimi centri, terapevti, zdravstvenimi, šolskimi in vzgojnimi zavodi. Tesno in načrtno medsebojno sodelovanje je ključ do zmanjšanja trpljenja otrok.

Pristojnost centrov za socialno delo je svetovanje in pomoč staršema pri sporazumevanju ob prenehanju skupnega življenja. Svetovalni razgovor je ob razvezi zakonske zveze nujen, vendar je obseg sodelovanja staršev vprašljiv. Sporazumevanje o zaupanju otroka v vzgojo in varstvo, preživitveni in stiki ob pomoči strokovnega delavca poteka na prostovoljni bazi, če se strinjata oba starša. Centri za socialno delo razpolagajo s potrebnimi znanji, vzpostavljenimi oblikami pomoči družinam, sistematično pristopajo k družini. Vendar starši pomoč pogosto odklanjajo ali pa jo želijo izrabiti za uveljavitev enostranskih zahtev po spremembi drugega starša, pri tem pa ne vidijo lastne odgovornosti. Le kadar center postopa zaradi zaščite ogroženega otroka pred nasiljem, zlorabami ali zanemarjanjem, lahko staršema izreče ukrepe; zato bi bila v primeru odtujevanja nujna nova pravna podlaga, ki bi omogočala strokovnim delavcem več kompetenc. Potrebno je prepoznavanje simptomov odtujevanja in reagiranje v smeri intenzivne pomoči. Pri tem je smiselno, da centri prevzamejo vlogo koordinatorja pri zagotavljanju pomoči družinam. Pomembna je stopnja odtujenosti, a še bolj kot ta pripravljenost obeh staršev za aktivno sodelovanje. Potrebno je, da starši razumejo posledice odtujevanja in dejanske potrebe otroka. Če tega kljub večkratnemu soočenju ni, je treba uvesti postopek za zaščito ogroženega otroka.

Nevladne in vladne organizacije bi morale v primerih, ko preneha skupno življenje družine, nuditi več ustrezne pomoči in sicer dovolj zgodaj. Obstaja pa seveda past, da se staršu nudi slepo podporo, med tem ko bi ga bilo treba soočiti s posledicami njegovega neustreznega ravnanja. Kljub delu s starši je potrebna vsestranska podpora otroku. Poleg tega bi bilo otroku smiselno omogočiti pooblaščenca oziroma zagovornika v postopkih (bodisi enega ali drugega starša ali otroku zaupne osebe).

Povezovanje strokovnih krogov

Hitro ukrepanje in tesno sodelovanje vseh vpletenih institucij in strokovnjakov je nujno, če želimo ugotoviti, ali gre za odujevanje oziroma ali odtujevanje otroka temelji na dejanski in resnični skrbi za varnost ter dobrobit otroka ali pa je motivirano iz sovraštva, strahu pred izgubo otroka ali vloge očeta oziroma matere. Da bi lahko natančno preučili simptome odtujevanja in potrdili oziroma zavrgli prisotnost sindroma odtujevanja, je potreben hkraten multidisciplinaren pristop. Preučiti je treba prave in lažne navedbe zlorab otroka ter o tem izdelati strokovno mnenje.

Skrajšanje postopkov in procesov, ki potekajo v več različnih institucijah, je v primerih odtujevanja otroka od starša bistvenega pomena, saj sčasoma le-to napreduje v težjo stopnjo odtujevanja, ki ima lahko za posledico popolno odtujitev, tj. otrok prevzame želje in dejanja starša in sovražnost do drugega starša. Zato je treba na oba starša preložiti odgovornost, ki jo ta skušata naložiti institucijam. Dejstvo je, da pri hudem odtujevanju tudi institucije izgubijo moč in nadzor, posledice pa se kažejo na vseh področjih otrokovega razvoja. Pri popolni odtujitvi je mogoče uporabiti le še ekstremne ukrepe za zaščito otroka ter dolgotrajno terapevtsko pomoč otroku in obema staršema. Zato je pomembno, da znake odtujevanja prepoznamo v njihovi zgodnji fazi in jih obravnavamo z največjo resnostjo ter s tem omilimo travmatiziranost otroka. Odtujevanje ima neslutene razsežnosti, prizadene zelo širok krog ljudi in vpliva na družbene spremembe.

Možne izboljšave, ki bi lahko omilile posledice konfliktnih dodelitev in predodelitev otrok ter načini za skrajševanje postopkov in dosegajo večje učinkovitosti so:

- prenehanje psihološke igre med strokovnjaki in institucijami; jasna razmejitev vlog in odgovornosti posameznih strokovnih služb;
- multidisciplinaren pristop; tesno sodelovanje predstavnikov vpletenih organizacij, vendar z jasnimi kompetencami vsake strokovne službe;
- skrajševanje postopkov in prednostno obravnavanje primerov zaupanja otrok v vzgojo in varstvo; določitev stikov, kadar se nakazujejo znaki odtujevanja;
- nadzor izvajanja sklepov sodišč; v prvi fazi pridobitev podatkov in v drugi zagotovitev izvajanja;
- zagotoviti pravno osnovo za preprečevanje in ukrepanje, kadar pride do odtujevanja otroka od starša in njemu pomembnih oseb;
- raziskovanje fenomena; dopolnitev teoretične podlage in aplikacija v naše kulturno okolje;

-
- evalvacija in kritična ocena primerov, pri katerih je bilo odtujevanje od starša spregledano oz. je bilo ugotovljeno prepozno;
  - izdelava ustreznih instrumentov za ugotavljanje znakov in stopnje odtujitve; razvijanje strategije pristopov;
  - vzpostavitev šole starševstva, projektov in programov za sodelujoče starševstvo;
  - zagotavljanje obveznega svetovanja tistim staršem, ki preprečujejo dostop do otroka;
  - obvezno delo z družinami za ponovno vzpostavitev stikov med otroci in starši ter drugimi otroku pomembnimi osebami;
  - izobraževanje strokovne javnosti: šolskih svetovalnih delavcev, učiteljev, vzgojiteljev (ki se navadno prvi seznanijo z odtujevanjem pri otroku), strokovnih delavcev v centrih za socialno delo, svetovalcev, terapevtov, odvetnikov, sodnikov;
  - ozaveščanje širše javnosti o posledicah odtujevanja otroka in zlorabah v družini.

Otrok v vrtincu odločitev institucij - dodelitve, predodelitve in izvršbe otrok

Stara slovenska modrost pravi, da so otroci naše največje bogastvo. Zdi pa se, da smo na to modrost vsi pozabili. Še posebej tedaj, ko postane otrok sredstvo za obračunavanje med partnerjema – staršema v času razveze zakona ali razpada izvenzakonske skupnosti. V času torej, ko se ljubezen sprevrže v sovraštvo, ko je dom prepojen z negativnimi čustvi, prepiri, grožnjami, ko se poroka izteče v ločitev. Ko se prične premoženjska vojna, dodelitev otrok, določitev preživnine, ki temu sledi, se lahko ponovno vprašamo: “Ali so otroci res največje bogastvo staršev?”

Ločitev je stresna tako za starše kot za otroke. Zanje še bolj, saj se otroci mnogokrat krivijo za propad zakona staršev, zato jim je potrebno razložiti, da temu ni tako. Starševstvo se z ločitvijo ne konča. Najslabše, kar lahko doživi otrok, je vojna med nekdanj ljubecima staršema in partnerjema. Še tako prijateljska ločitev je za otroka težka izkušnja, ki spremeni njegov najbolj osnovni varnostni sistem, družino.

Starši v času ločitve večino svoje nekdanje pozornosti do otrok preusmerijo na lastne težave, kar pomeni, da so negativne posledice za otroke neizogibne. Če k temu »pripnemo« še dolgotrajne postopke pred različnimi zunanjimi institucijami, ki sodelujejo v tem procesu, kot so sodišča, centri za socialno delo, različni strokovnjaki, včasih tudi tožilci in celo policija, so otroci izpostavljeni ne samo posameznim bitkam, ampak pravim dolgotrajnim vojnám. To pa bi morali naši postopki preprečiti. Žal je naša zakonodaja kot cedilo: “pušča” pri vseh luknjicah, ki jih je zaradi njene častitljive starosti čedalje več. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih datira v leto 1988.

Žal je starosti primeren tudi odnos do otrok s strani večine institucij, ki odločajo o njihovih koristih. Te otrok največkrat niti ne vidijo; če jih le opazijo, jih večinoma ne slišijo, četudi jih poslušajo, ali pa se zgolj pretvarjajo, da poslušajo; na koncu napišejo strokovno mnenje za sodišče, ki naj bi sledilo željam in koristim otrok.

Od leta 1995, ko opozarjamo na pravice otrok in na njihove kršitve ob ločitvah, je naša največkrat izrečena in napisana beseda, da so otroci živa bitja tudi

---

v vseh postopkih, pred vsemi organi, ki z odločitvami kakorkoli posegajo v njihova življenja; otrok ne bi smeli več enačiti s predmetom, ki ga lahko dodeljujemo, predoddeljujemo, ga rubimo, odvisno od tega, kdo zmaguje v posamezni bitki! Vodilo vseh odraslih bi moralo biti zgolj to, da upoštevamo želje in mnenja otrok, ki jih neuspešno izražajo pred različnimi organi. Ti otrokovo korist interpretirajo iz zornega kota odraslih, vendar pa kar mi odrasli menimo, da naj bi bilo koristno za otroke, ni vedno res tudi v njihovo korist.

Za namen tega referata smo pripravili kratek povzetek družinske zakonodaje v več državah članicah EU. Raziskali smo tri najpomembnejše segmente, ki vplivajo na položaj otrok po ločitvi staršev. Kajti na podlagi dolgoletnega dela na tem področju smo prišli do najbolj preproste rešitve, ki bi po našem mnenju pospešila postopke. Resnično se nam zdi pomembno predstaviti del postopkov v drugih državah članicah EU, še sploh, ker Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pripravlja nov družinski zakonik. O njem se res govori že 10 let, vendar pa osnutek iz leta 2007 v takšni obliki ne bi smel nikoli ugledati luči sveta, če želimo dobro našim otrokom.

Nizozemska

Pogoji za razvezo

Pogoj za ločitev so vsa urejena vprašanja v zvezi z otroci, skrb, varstvo, preživljanje, ureditev premoženjskih vprašanj, triletni "moratorij". Razveza zakonske zveze postane veljavna ob vpisu sodne odredbe o razvezi v matično knjigo rojstev, porok in smrti. Ta vpis je mogoč šele od dneva, ko postane odredba pravnomočna, to je, ko dobi veljavo dokončne odločbe, na katero ni možnosti pritožbe. Vpis se mora opraviti v šestih mesecih od dneva, ko postane odredba pravnomočna, sicer izgubi veljavo in vpisa ni mogoče več opraviti.

Razlogi za razvezo

Po nizozemskem zakonu obstaja samo en razlog za razvezo zakonske zveze, tj. nepopravljiv razdor v njej. Ta nastopi, kadar postane skupno bivanje neznosno in ni nobene možnosti, da bi se zakonski odnosi obnovili. V primeru individualne vloge za razvezo mora zakonec- vlagatelj predložiti zahtevek o nepopravljivem razdoru v zakonski zvezi in če drugi zakonec to izpodbija, mora vlagatelj predložiti dokaze v podporo svojem zahtevku. Odločitev o zadostnosti dokazov je prepuščena sodniku.

Posledice razveze

a/ Premoženje

Nizozemsko pravo predvideva posebno ureditev glede dohodka in kapitala v

---

času zakonske zveze. Zakonski sistem vzpostavlja skupno posest vsega premoženja, s čimer postanejo vsa sredstva zakoncev, pridobljena bodisi pred poroko bodisi po njej, del skupne posesti. Na podoben način se vsa kapitalska sredstva zakoncev združijo v skupen kapital; dolgovi, ki so nastali pred poroko ali v času zakona, pa so izterljivi iz skupne posesti, ne glede na to, kateri zakonec se je zadolžil. Upniki zakoncev se lahko poplačajo iz skupne posesti. Skupna posest premoženja se razpusti in razdeli ob razvezi. Splošno načelo je, da sta oba zakonca upravičena do polovice skupne posesti, čeprav lahko od tega načela odstopita in vzpostavita alternativno ureditev s sporazumom po razvezi ali v času, ko poteka razdelitev. Predporočne pogodbe so veljavne in upoštevane.

b/ Starševske pravice in odgovornost

Po razvezi starša še naprej skupaj izvajata starševske pravice, če je bilo tako med zakonsko zvezo. Le v izjemnih primerih se lahko odobri zahteva, da se starševske pravice lahko dodelijo samo enemu od njiju. Takšno vlogo lahko predložita oba starša skupaj ali le eden od njiju. Roditelj, ki nima starševske pravice do otroka, je upravičen do dogovora o starševskem dostopu. Oba starša skupaj ali eden od njiju, lahko zaprosi sodnika, da določi dogovor o starševskem dostopu.

c/ Vzdrževanje otroka

Starša morata doseči dogovor o finančnih vidikih vzdrževanja za nadaljevanje skupnega izvajanja starševskih pravic. Sodnika lahko zaprosita, naj vključi ta dogovor v odredbo o razvezi. Če zakonca, ki se ločujeta, ne moreta doseči sporazuma, lahko o tem odloči sodnik in določi ustrezna pravila, če pa so starševske pravice dodeljene le enemu od staršev, se lahko sodnika zaprosi, da določi preživnino, ki naj jo plačuje drugi od staršev. Načeloma pa se morata starša sama dogovoriti o plačilu preživnine. V primeru neizpolnjevanja obveznosti nudi staršem pomoč Nacionalna agencija za zbiranje preživnin (Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdragen-LBIO).

Pravne posledice in pravni predpisi

Ločitev pomeni konec skupnega bivanja zakoncev brez formalnega konca zakonske zveze. Za zakonca, ki se hočeta raziti in si želita vzpostaviti pravni okvir za ločeno življenje, je ta pomembna. Ločitev pušča odprto možnost sprave, lahko pa je tudi »prehodna faza« na poti v prenehanje zakonske zveze. Ločitev ima pravne posledice na pravice do zakonskega premoženja, starševske pravice, vključno s starševskim dostopom, pravice do vzdrževanja in pokojnine. Formalni status zakonske zveze z ločitvijo ni prizadet. Če želita zakonca po ločitvi nadaljevati z razvezo, lahko zaprosita za prenehanje zakonske zveze. Vendar pa zahtevka za razvezo ni mogoče dati kadarkoli, razen če je skupen, s soglasjem

---

obeh strank. Zahtevk na pobudo zgolj enega od zakoncev je mogoče dati šele po čakalni dobi treh let po ločitvi. V posebnih primerih lahko sodišče triletno obdobje skrajša na eno leto. Triletno obdobje prične teči ob vpisu ločitve.

Pomoč pri vseh vprašanih v zvezi z razvezo nudijo člani Zveze družinskih odvetnikov in posrednikov pri razvezi (Vereniging van Familierechtadvocaten en Scheidingsbemiddelaars). Posredovanje oziroma mediacija je zelo pogosta.

Anglija in Wales

Pogoji za razvezo

V Angliji in Walesu mora za razvezo eden od zakoncev pri sodišču vložiti pisni zahtevek. Zahtevke obravnava okrajno sodišče (County Court). Vlagatelj mora dokazati, da je zakonska zveza postala nepopravljivo nevzdržna in mora predložiti dokaze za eno od petih dejstev, navedenih v naslednjem odstavku tega prispevka. Zahtevka ni mogoče vložiti vsaj eno leto od dneva poroke, dokazi o nepopravljivi nevzdržnosti pa se lahko uporabijo v postopku razveze tudi za prvo leto.

Razlogi za razvezo

Določa jih Zakon o zakonskih zadevah (Matrimonial Causes Act, 1973). Zakon za dokazovanje nepopravljive nevzdržnosti določa pet napak, ki jih je treba predložiti kot dokaz v zahtevku za razvezo in sicer se za napako šteje:

- a/ da je drugi zakonec prešuštvoval in je življenje z njim za vlagatelja nevzdržno;
- b/ nerazumno obnašanje, kar pomeni, da se je drugi zakonec obnašal tako, da se od vlagatelja ne more razumno pričakovati, da bo živel z njim;
- c/ zapustitev zakonca, kar pomeni, da je drugi zakonec zapustil vlagatelja dve leti pred vložitvijo zahtevka;
- d/ prenehanje življenjske skupnosti zakoncev dve leti pred vložitvijo zahtevka (ob soglasju drugega zakonca);
- e/ prenehanje življenjske skupnosti pet let pred vložitvijo zahtevka (brez soglasja drugega zakonca).

Dokaze je potrebno priložiti skupaj z dokazom, da oseba, ki si prizadeva za razvezo zakonske zveze, ne more več živeti z zakoncem.

Če je sodišče prepričano, da je zakonska zveza postala nepopravljivo nevzdržna, izda odločbo o začasni ločitvi zakonske zveze. Po šestih tednih se lahko vloži zahtevek za izdajo pravnomočne odločbe. Če se zahtevek za pravnomočno

---

odločbo vloži več kot dvanajst mesecev po izdaji odločbe o začasni ločitvi, mora vlagatelj priložiti pisno obrazložitev, v kateri navede razloge za zamudo in v njej navesti, ali je po izdaji odločbe o začasni ločitvi še živel/a z zakoncem, in če je, kdaj. Obrazložitev mora vsebovati tudi izjavo žene, ali je po izdaji odločbe o začasni ločitvi rodila otroka in v primeru, da je, navesti pomembna dejstva, oziroma obrazložiti ali je oče otroka mož oz. bi to ta lahko bil. Sodnik lahko zahteva od vlagatelja sodno zapriseženo izjavo, ki bo potrdila obrazložitev navedb vlagatelja, to pa lahko zahteva tudi za celoten zahtevek.

Posledice razveze

a/ Premoženje

Delitev ureja Zakon o zakonskih zadevah v 24. poglavju. Ta omogoča sodišču, da ob izdaji odločbe o razvezi, razveljavitvi zakonske zveze ali prenehanju življenjske skupnosti oz. pozneje, odredi prenos premoženja od enega zakonca k drugemu ali k otroku iz družine ali drugi osebi v korist otroka iz družine. Druge določbe dajejo sodišču pristojnost, da naloži plačevanje periodičnih plačil, prodajo premoženja, sprejem določbe v zvezi s pokojninami, naloži plačilo enkratnega pavšalnega zneska in druge ukrepe. Sodišča imajo diskrecijsko pravico odločanja (po prostem preudarku) glede tega, kaj bodo odredila v posameznem primeru, da bodo izpolnjene zahteve primera v skladu z njegovimi posebnimi okoliščinami. 25. poglavje določa različne zadeve, ki jih morajo sodišča upoštevati pri odločanju po prostem preudarku. Prva je dobrobit vseh otrok iz družine, mlajših od 18 let. Ostale so še dohodek, sposobnost ustvarjanja zaslužka, premoženjska in druga finančna sredstva, ki jih ima posamezen zakonec; upošteva se prispevek posameznega zakonca k skrbi za dom in otroke; finančne potrebe, obveznosti in odgovornosti za posameznega zakonca, tako sedanje kot bodoče; življenjski standard, ki ga je družina uživala, preden je zakon razpadel; starost zakoncev in trajanje zakona; fizična ali duševna prizadetost, za katero trpi katerikoli zakonec; bodoči prispevki posameznega zakonca v podporo družini; obnašanje zakoncev; vrednost, ki jo za posameznega zakonca predstavlja ugodnost, ki jo bo eden od zakoncev izgubil zaradi razveze.

b/ Starševske pravice in odgovornost

Dogovore za zakonske otroke je treba predložiti sodišču preden se izda pravno-močna odločba o razvezi zakonske zveze. Po razvezi oba starša obdržita starševsko odgovornost za zakonske otroke. Vsak od staršev bo obdržal starševsko odgovornost za vsakega otroka iz drugih razmerij, za katere ima starševsko odgovornost.

c/ Vzdrževanje otroka

Oba starša sta po razvezi še naprej dolžna preživljati mladoletne otroke, ki so živeli kot otroci v družini.

Pravni predpisi

Pomoč staršem nudi vlada v obliki družinske mediacije, za kar zagotavlja tudi javna sredstva preko Pravne službe skupnosti (Community Legal Service); v okviru vladnega programa so zagotovljena sredstva za brezplačno pravno pomoč (tudi NGO). Javna sredstva so na voljo tudi za zakonce, ki dobijo pomoč mediacije od odvetnika. Na nekaterih področjih uradniki svetovalne in podporne službe sodišča za otroke in družino (Children and Family Court Advisory and Support Service – CAF/CASS) zagotavljajo pomoč za rešitev sporov na sodišču v zvezi z otroki. Sodišče lahko prekine zadevo, da se spor poskusi rešiti na ta način.

Pravosodni oddelek za ustavne zadeve je izdal starševki načrt (Parenting Plan) za pomoč staršem pri sprejemanju dogovorov za svoje otroke po razvezi in številne brošure za pomoč staršem in otrokom ob razvezi.

Italija

Pogoji za razvezo

Zakon določa absolutne razloge za razvezo zakonske zveze, ki so nujni za odobritev razveze, vendar ti ne zadostujejo. Sodišče mora v skladu s pristojnostmi za presojo, katerih obseg se lahko glede na posamezne razloge za razvezo zakonske zveze razlikuje, ugotoviti, da je postala zakonska zveza nepopravljivo nevzdržna, kar je splošna podlaga za razvezo zakonske zveze. Sodišče to preverja tudi v primeru, da stranki vložita skupni zahtevek za razvezo zakonske zveze. Dogovor zakoncev ni razlog za razvezo zakonske zveze, zato v Italiji dejansko ne obstaja sporazumna razveza. Sodišče mora pred razvezo vedno ugotoviti dejstva, na katerih temelji zahtevek. Sodišče razveljavi zakonsko zvezo, sklenjeno v skladu s Civilnim zakonikom ali odloči, da civilno-pravni učinki sklenitve zakonske zveze med zakoncema ne veljajo več, če je par sklenil zakonsko zvezo v cerkvi in je bila ta tudi pravilno evidentirana v matičnih knjigah. Pri tem mora sodelovati državni tožilec.

Razlogi za razvezo

Razvezo lahko zahteva katerikoli od zakoncev, kadar je drugi zakonec po sklenitvi zakonske zveze obsojen zaradi kateregakoli zelo hudega kaznivega dejanja, ki ga je storil pred sklenitvijo zakonske zveze ali po njej, če je življenjska skupnost med zakoncema prenehala, ali če zakonca v skupnosti sporazumno ne živita najmanj tri leta od nastopa pred sodiščem v postopku prenehanja življenjske skupnosti, ali če se zakonska zveza ni izvajala in tudi, če eden od zakoncev uradno spremeni spol.

Posledice razveze

a/ Premoženje

Z razvezo se razpusti skupna lastnina, ki vključuje vse stvari, ki sta jih skupaj ali ločeno kupila med zakonsko zvezo, razen osebnih stvari (čl. 179 Civilnega zakonika) in zapuščina. Vendar se takšno premoženje ne razpusti, če otroci še niso polnoletni. Razveza zakonske zveze ne vpliva na splošno premoženje (na dobrine, katerih delež prejme zakonec pred zakonsko zvezo ali med njo, kadar je premoženje ločeno), ki se lahko razpusti na zahtevo enega izmed zakoncev.

b/ Starševske pravice in odgovornost

Sodišče, ki odobri razvezo zakonske zveze, dodeli tudi pravico do varstva in vzgoje otrok enemu od staršev ali obema skupaj ali izmenoma, če se šteje, da je to v korist otrok. Sodišče določi tudi pravila o obiskih tistega od staršev, ki nima pravice do varstva in vzgoje otrok. Poleg tega izda sodišče navodilo o upravljanju otrokovega premoženja.

c/ Vzdrževanje otroka

Sodišče določi prispevek za preživljanje, ki ga mora plačati tisti od staršev, ki mu ni bila dodeljena pravica do varstva in vzgoje otrok. Če zakonec ne preživlja otrok (tudi drugega zakonca), stori kaznivo dejanje v skladu s členom 570 Kazenskega zakonika. Zakon upravičenemu zakoncu omogoča, da vpiše sodno hipoteko ali zahteva rubež zakončevega premoženja, potrebnega za plačilo prežvnine.

Pravni predpisi

Pravila o postopku razveze zakonske zveze se uporabljajo tudi za postopek prenehanja življenjske skupnosti, razen če so nezdružljiva in se v tem primeru uporablja Zakonik o civilnem postopku od člena 706. Uporablja se posebni preiskovalni postopek, ki ga zlasti glede predhodnega postopka urejajo drugačna pravila, kot za redni postopek. Pristojno je sodišče v kraju stalnega prebivališča toženca ali tožnika. Vloga se vloži v obliki zahtevka pri sodnem uradu pristojnega sodišča. Listine je treba priložiti zahtevku ali na obravnavi. Vlagatelj mora zagotoviti, da bo druga stranka o zahtevku in naroku, ki ga razpiše sodnik, obveščena. Če je poskus sprave med obravnavo pred sodnikom- predsednikom neuspešen, sodnik- predsednik takoj izda začasne odredbe v interesu zakoncev in njunih otrok ter določi datum obravnave pred preiskovalnim sodnikom, ki bo proučil zadevo v skladu s pravili o preiskovalnem postopku.

Na podlagi skupnega zahtevka za razvezo zakonske zveze se domneva, da se zakonca strinjata z razvezo ter dodatnimi pogoji glede njunih otrok in finančnih razmerij. Postopek je poenostavljen, alternativni načini reševanja sporov

---

(mediacija) niso določeni.

Belgija

Pogoji za razvezo

Zakonodaja pozna dve obliki razveze: razvezo zaradi posebnega vzroka in sporazumno razvezo. Razveza zaradi posebnega vzroka temelji na kršitvi ene od obveznosti, ki izvira iz zakonske zveze s strani enega izmed zakoncev, kar ustrezno dokaže drugi zakonec. Te kršitve so izčrpno določene z zakonom. Podlaga za razvezo pa je lahko tudi ločeno življenje, ki traja najmanj dve leti, oziroma dolgo prenehanje življenjske skupnosti, kar se obravnava kot dokaz o nepopravljivem neuspehu zakonske zveze. Sporazumna razveza se opravi z vztrajnim in slovesnim izrazom želje obeh zakoncev o končanju zveze. Kot določa Civilni zakonik mora biti vsak od zakoncev star 20 let (člen 275). Sporazumna razveza je dovoljena le, če je bila sklenjena vsaj dve leti pred vložitvijo predloga (člen 276). Razveza povzroči spremembo statusa oseb in ker izvira iz javnega reda, je lahko zato le posledica odločbe sodišča.

Razlogi za razvezo

Prešuštvo (člen 229), nasilna dejanja, brutalno ravnanje in hude poškodbe (člen 231) ter ločeno življenje (člen 232) so razlogi za razvezo. Čeprav je sodna praksa že obsežno obrazložila izraz "hujša kršitev", mora slednja vedno izhajati s področja vzajemnih nalog zakoncev.

Kot razlog za razvezo morajo biti izpolnjeni štirje pogoji in sicer: visoka stopnja neizpolnjevanja obveznosti iz zakonske zveze; neizpolnjevanje obveznosti mora biti prostovoljno in pripisano zakoncu, ki je odgovoren za neizpolnjevanje; neizpolnjevanje mora biti žaljivo za zakonca, ki je žrtev; dejanje mora potekati med trajanjem zakonske zveze.

Razvezo, kot posledico ločenega življenja, je zakonodajalec vključil med primere razveze zakonske zveze zaradi posebnega vzroka. V nobenem trenutku se ne zahteva soglasje obeh zakoncev. Lahko jo uveljavlja le eden izmed njiju, pri tem pa ni treba dokazati krivde. Sodni nadzor zadeva trajanje prenehanja življenjske skupnosti in stanje nepopravljivega spora med zakoncema, prenehanje katere je lahko le v jasni obliki. Nepopravljiv značaj spora je posledica razmer, v katerih ni pričakovati nadaljevanja skupnega življenja. Razveza na podlagi ločenega življenja ne more poslabšati materialnega stanja mladoletnih otrok, ki so se rodili v zakonski zvezi ali ki sta jih posvojila zakonca.

Razveza zakonske zveze na podlagi ločenega življenja je mogoča tudi, kadar je ločeno življenje posledica duševnega stanja enega od zakoncev.

Posledice ločitve

a/ Premoženje

Po razpustitvi skupnega premoženja se prične urejanje premoženjskega področja. Za določitev obsega premoženja zakoncev se upošteva dan vložitev zahtevka za razvezo. Pri razvezi na podlagi krivde zakonec, ki doseže razvezo, ohrani pogodbeno ureditev, sklenjeno v njegovo korist (v poročni pogodbi ali med poroko). Kadar je razveza proglašena na podlagi ločenega življenja, se kot krivec za razpad zakona obravnava tisti zakonec, ki doseže razvezo zakonske zveze, zato izgubi pravico do koristi, o katerih se je dogovoril z drugim zakoncem. V primeru, ko preneha življenjska skupnost zaradi duševnega stanja enega od zakoncev, oba nekdanja zakonca ohranita pravico do prejšnjih pogodbenih ureditev.

V primeru sporazumne razveze stranki predhodno uredita svoje zadevne pravice. Lahko dosežeta sporazum in naredita popis premoženja (člen 1287 Sodnega zakonika). Če vključuje nepremičnine, mora biti predhodna ureditev narejena z notarskim zapisom.

b/ Starševske pravice

Po razvezi zakonske zveze skrbništvo otrok in upravljanje njihovega premoženja opravljata skupaj oče in mati ali oseba, ki so ji zaupani otroci; in sicer bodisi na podlagi uradno potrjenega dogovora med strankama bodisi na podlagi sodne odločbe, ki jo sprejme predsednik sodišča z začasno odločbo (člen 302 Civilnega zakonika). Stranki morata v sporazumih za razvezo določiti tudi vprašanje skrbništva mladoletnih otrok in upravljanja njihovega premoženja (člen 1288(2) Sodnega zakonika). Določiti morata tudi ustrezn prispevek vsakega zakonca k vzdrževanju, izobraževanju in vzgoji otrok (člen 1288(3) Sodnega zakonika).

c/ Vzdrževanje otroka

Vsak od zakoncev mora v skladu s svojimi zmožnostmi prispevati k stroškom nastanitve, oskrbe, nadzora, izobraževanja in vzgoje otrok (člen 203 Civilnega zakonika). Ta prispevek se plača v obliki preživnine, ki jo določi sodišče. Plačuje se do polnoletnosti otrok, če njihovo izobraževanje do takrat še ni končano, pa do zaključka šolanja.

Pravne posledice

Odločitve, ki so sprejete začasno med sodnim postopkom razveze zakonske zveze, veljajo tudi po vpisu sodne odločbe, dokler pristojni sodnik ne sprejme drugačne odločitve.

Z zahtevkom za razvezo oz. za prenehanje življenjske skupnosti zaradi posebnega vzroka, mora biti seznanjen krajevno pristojni sodnik, kjer je bilo zadnje skupno prebivališče obeh zakoncev ali tožene stranke (člen 628 Sodnega

---

zakonika). Na področju vzajemnega soglasja zakon ne določa krajevno pristojnega sodnika in se lahko zakonca obrneta na sodišče prve stopnje po svoji izbiri (člen 1288a(2) Sodnega zakonika). V primeru razveze zakonske zveze zaradi posebnega vzroka mora poziv za nastop pred sodiščem prve stopnje vsebovati podroben opis navedenih dejstev in podatke o otrocih (člen 1254 Sodnega zakonika). Pri sporazumni razvezi zakonske zveze se zahtevek sproži s predlogom, ki mu morajo biti priloženi tudi sporazumi, sklenjeni med strankama in po potrebi popis njunega premoženja. Družinska mediacija se v praksi ne uporablja, ker merila za priznanje mediatorjev na družinskem področju še niso bila določena s kraljevo uredbo.

Nemčija

Pogoji za razvezo

Zakonska zveza se lahko razveže le s sodbo sodišča in sicer na zahtevo enega ali obeh zakonskih partnerjev (prvi stavek člena 1564(1) Civilnega zakonika). Zakonska zveza se razveže, če ni uspela. Neuspešna je, kadar življenjska skupnost ne obstaja več in ni mogoče pričakovati, da jo bosta zakonca obnovila (člen 1565(1)). Za neuspel zakon se neizpodbitno domneva, kadar zakonca že eno leto živita ločeno in oba zahtevata ločitev, ali pa se nasprotna stranka z ločitvijo strinja. Po ločitveni dobi treh let se neizpodbitno domneva, da je zakon neuspel, ne glede na stališče strank v postopku (člen 1566(2)). Nadaljevanje neuspelega zakona je v tem primeru mogoče, če in dokler je za ohranitev zakonske zveze zaradi posebnih razlogov ta izjemoma potrebna v dobro mladoletnih otrok. Enako velja v primeru, če in dokler bi ločitev nasprotno stranko zaradi izrednih okoliščin tako hudo prizadela, da se ohranitev zakonske zveze tudi ob upoštevanju interesov predlagatelja izjemoma zdi potrebna (člen 1568).

Ločeno življenje v skladu s prvim stavkom člena 1567(1) zahteva, da med zakoncema ne obstaja gospodinjska skupnost in je eden izmed njiju zagotovo noče znova vzpostaviti, ker odklanja zakonsko življenjsko skupnost. Te okoliščine je treba po potrebi dokazati; problemi so predvsem pri ločenem življenju v zakonskem stanovanju, ki ga zakon izrecno dopušča (prvi stavek člena 1567(2)).

Razlogi za razvezo

V nemškem pravu kot edini razvezni razlog obstaja neuspešen zakon. Krivdnih razlogov za neuspešen zakon se ne ugotavlja.

Posledice ločitve

a/ Premoženje

Če zakonca živita v zakoniti obliki premoženjskega razmerja oz. zakonske

---

skupnosti, v kateri se po razvezi deli v zakonu pridobljeno premoženje na enake dele, je v času zakonske zveze pridobljeno premoženje pri ločitvi treba izenačiti (člen 1372). Izjema je le primer, če bi bila enakomerna delitev v zakonu pridobljenega premoženja hudo krivična. To je predvsem v primeru, ko zakonec, ki je imel premoženja manj, dlje časa po lastni krivdi ni izpolnjeval obveznosti ekonomskih dolžnosti, ki izhajajo iz zakonskega razmerja (člen 1381). Kar zadeva ločitev, krivda nima bistvenega pomena. Če sta se zakonca sporazumela glede premoženjske skupnosti, si morata celotno premoženje razdeliti. V primeru, da se zakonca o tem ne sporazumeta, lahko sodišče stanovanje zakoncev dodeli enemu od zakonskih partnerjev (člen 1 Uredbe o stanovanjski opreми (Hausratsverordnung)). Pri najemnem stanovanju je mogoče konstitutivno poseči v najemno pogodbo. Sodišče v tem primeru odloči po treznem preudarku. Tudi v času zakonske zveze pridobljene pokojninske pravice (npr. pravice zakonsko predpisane pokojninskega zavarovanja, pokojninske pravice, kot so izplačila pokojnine iz kolektivnega pokojninskega zavarovanja ali iz privatnih pogodb pokojninskega zavarovanja) se pri ločitvi delijo kot enakomerna izravnava preskrbe.

b/ Starševske pravice

Če starša skupaj skrbita za otroka, po ločitvi skupno varstvo še naprej obstaja. Sodno preverjanje in odločba o tem se, razen v primerih ogrožanja otrokovih koristi, izvaja le v primerih, ko eden izmed staršev vloži zahtevek za dodelitev izključnega starševskega varstva. Takšnemu zahtevku se ugodi, če je mogoče pričakovati, da prenehanje skupnega varstva in prenos na predlagatelja najbolj ustreza otrokovim koristim. Nemško pravo izhaja iz dejstva, da stik otroka z obema staršema praviloma koristi otroku in torej zagotavlja tako pravico otroka do stika z obema staršema kot pravico in obveznost obeh staršev do stika z otrokom.

c/ Vzdrževanje otroka

Starši so obvezani za svoje otroke plačevati preživnino (člen 1601). Preživninski upravičenci so otroci, ki se niso sposobni preživljati sami (člen 1602). Starševska dolžnost preživljanja obstaja v okviru njihove zmogljivosti (člen 1603). Vendar morajo starši do otrok izpolnjevati obveznosti v večji meri, to pomeni, da je bistven dohodek, ki ga dosega in ne le razpoložljivi dohodek (člen 1603(2)). Načeloma morajo starši sorazmerno plačevati preživnino za otroka, in sicer po zmožnostih zaslužka in premoženja. Roditelj, ki skrbi za otroka, s tem izpolnjuje svojo dolžnost preživljanja (člen 1606(3)). Preživljanje otroka zajema vse življenjske potrebe, vključno s stroški primerne izobrazbe (člen 1610).

Pravne posledice

V primeru ločitve imata starša pravico do svetovanja. Svetovanje naj bi poma-

---

galo ustvariti pogoje za izvrševanje starševske odgovornosti, ki bi prispevala k dobrobiti otroka ali mladostnika. Starše se podpira pri razvijanju sporazumnega koncepta za izvrševanje starševske skrbi, pri čemer sodelujejo otroci in mladostniki. Banka podatkov vseh posvetovalnic je dostopna na spletni strani www.dajeb.de. Poleg tega obstaja možnost poravnave spora s pomočjo postopka mediacije. Informacije o družinski mediaciji so dostopne na spletnem naslovu www.bafm-mediation.de.

Pristojna za izvajanje ukrepov za varstvo otrokove koristi sta predvsem družinsko sodišče in mladinski urad. Delovanje sodišča temelji na Civilnem zakoniku, delovanje mladinskega urada pa na Zakonu o pomoči otrokom in mladini (v nadaljevanju KJHG). KJHG je okrepil položaj otroka kot pravnega subjekta. Vsa pooblastila za izvajanje ukrepov, s katerimi država posega v družinska razmerja zaradi varstva koristi otrok, je v celoti prenesel na družinsko sodišče. Organi socialnega varstva morajo, kadarkoli izvedo za primer ogroženega otroka, o tem obvestiti sodišče in v postopkih pred družinskim sodiščem sodelovati kot svetovalni organ. Poleg tega so po 42. in 43. členu KJHG dolžni izvajatičasne ukrepe za varstvo otrok in mladostnikov (Vorläufige Maßnahmen zum Schutz von Kindern und Jugendlichen). Civilni zakonik daje družinskemu sodišču v členu 1666 splošno pooblastilo, na podlagi katerega lahko sodišče v nepravdnem postopku izvaja ukrepe za varstvo otrokovih koristi, s katerimi staršem omeji posamezna pravice, ki izhajajo iz starševske skrbi.

Zakaj smo pri primerjavi z nemškim pravom dodali tudi druge pravne podlage?

Preprosto zato, ker je naš Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih skoraj pomanjkljiva kopija nemškega Civilnega zakonika v družinskem razdelku. Pa tudi koncept mediacije je povzet po nemškem vzorcu. Zanimivo je, da je tudi v predlogu nastajajočega družinskega zakonika v poglavju Ureditev v posameznih državah nemška ureditev na prvem mestu. Znana je navezanost profesorja Zupančiča na nemški Civilni zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) z novelami. Naj navedemo še novelo Zakona o reformi otroškega prava, Zakon o pomočnikstvu, Zakon o (pravnem) oskrbnikstvu, Zakon o spremembah prava o oskrbnikstvu, Zakon o spremembah zakona o pomoči nosečnicam in družinam. Civilni zakonik dopolnjujejo na primer še Zakon o pomoči otrokom in mladini, Zakon o civilnopravnem varstvu pred nasiljem in zalezovanjem, Uredba o ravnanju s skupnim stanovanjem zakoncev in gospodinjskimi predmeti in Uredba o izračunavanju zakonite preživnine.

Vsi ti pravni akti so v določeni obliki preneseni v našo zakonodajo. Vendar Slovenija ni Nemčija. Pri urejanju družinskih razmerij v naš prostor ne moremo nekritično vnašati sistema in praks drugih dežel, ki poznajo demokracijo in spoštovanje človekovih pravic že več kot 50 let. Ob primerjavi s Slovenijo

---

lahko opazimo bistvene razlike, in sicer:

- v nobeni od zgoraj navedenih držav ni razveza nekaj tako samoumevna in preprostega, kot je to v Sloveniji. Če zakonsko zvezo primerjamo s pogodbenim razmerjem, naš pravni red ne pozna pravnobeneh obveznosti in/ali sankcij v primeru razdrtja tovrstne pogodbe. Mnogo več sankcij je npr. v primeru odstopa od leasing pogodbe za avtomobil;
- ker so stranke v času razveze v postopku tudi otroci, bi jih država morala zavarovati v skladu s 56. členom Ustave RS; s tem bi jih iz dosedanjih nemih prič spremenili v aktivne udeležence ločitvenih postopkov, saj negativne posledice ločitve vplivajo na njihovo sedanje in bodoče življenje;
- najpreprostejša rešitev za pospešitev postopkov pred sodiščem v primerih dodelitev otrok je, da otroke v vzgojo, varstvo in preživljanje prepustimo obema staršema, ki sta do začetka postopka razveze skrbela zanje. Starša bi se do konca razveznega postopka morala dogovoriti o stalnem bivališču otroka in znesku za njegovo preživljanje, kar bi sodišče preverilo pred izdajo pravnomočne sodne odločbe;
- če eden od staršev svojih dolžnosti ne bi spoštoval, bi bilo možno otroka v vzgojo in varstvo zaupati le enemu od staršev, pod natančno določenimi pogoji in na podlagi tehtnih razlogov;
- izvršbe otrok so nedopustne. Zakonodaja bi morala predvideti sankcije za starše, ki delujejo v nasprotju z dolžnostmi skrbi za otroke;
- naš dodatni predlog je, da se obvezno svetovanje in pisanje strokovnih mnenj za sodišče s strani centrov za socialno delo ukine, saj glede na to, da jih sodišču ni treba upoštevati, zgolj nepotrebno podaljšujejo ločitveni postopek. Žal se je tudi prevečkrat izkazalo, da na centru za socialno delo otrok pred izdajo mnenja niti ne povabijo. Na to smo že večkrat opozorili tudi javnost. Takšne ureditve, kot jo pozna Slovenija, ne poznajo nikjer na svetu. Socialno skrbstvo imajo urejeno na popolnoma na drugih temeljih.

Nova zakonodaja bi morala slediti vsem dobrim praksam, in sicer:

- razveza zakonske zveze in/ali razpad izven zakonske skupnosti, bi bila možna pod določenimi pogoji in sicer, da zakonca skleneta s pomočjo mediatorja ali družinskega svetovalca sporazum o delitvi premoženja, varstva in vzgoje otrok, preživljanja otrok, preživljanja prostega časa z otroci; razveza bi bila dokončna po preteku določenega obdobja preizkusa sporazuma s strani sodišča;

-
- otroci morajo postati aktivne stranke v postopku in ne kot sedaj, ko so pasivne in odrinjene na rob dogajanja. Imeti morajo dostop do zaupnika in/ali zagovornika v postopku, ki mora biti neodvisen in ne uslužbenec centra za socialno delo. Vprašamo se lahko, kdo in zakaj se v Sloveniji boji pogovarjati z otroci;
  - skupno premoženje se z razvezo razdruži, na premoženje pa se do polnoletnosti zavezancu za preživljanje otroka vknjiži zaznamba obveznosti v znesku, ki ga sodišče odmeri kot preživnino za otroka;
  - glede na število razvez in v skladu z velikostjo Slovenije se ustanovijo tri družinska oziroma mladinska sodišča in sicer v Mariboru, Ljubljani in Kopru. V teh mestih se ustanovijo tudi trije neodvisni in samostojni uradi za družino, na katere se prenesejo naloge dosedanjih centrov za socialno delo na področju družinskega varstva in na področju varstva pred nasiljem v družini. S takšno organizacijo bi se izognili dolgotrajnim postopkom preko sodnih izvedencev in uvedli neposreden kontakt z otrokom ter upoštevali želje, ki bi jih otrok izrazil izbranemu zaupniku urada. Postopki na ta način ne bi bili dolgotrajni in ne nasilni do otrok, kot je to sedaj;
  - kot najpomembnejše pa le v razmislek: če so v zakonu določene obveznosti za opravljanje starševskih dolžnosti, potem bi morale biti vsekakor določene tudi sankcije za kršitve obveznosti s strani staršev.

Odločitev za konec partnerske zveze je osebna in zanjo zagotovo obstajajo razlogi. A zakon se lahko konča, partnerstvo razpade, starševstvo pa traja vse življenje. Sami lahko izberemo ločitev, otrokom pa s tem nimamo pravice vzeti starša. Nimamo tudi pravice otroka postaviti v položaj, ko mora izbirati med dvema staršema, ali pa ga izpostavljati negativnim komentarjem o drugem izmed staršev. Če se starši tega ne zavedamo, mora država v skladu z ustavnim določilom o posebni skrbi za otroke to uvesti v svoj pravni red. Najslabše kar lahko doživi otrok, je vojna med partnerjema. Omogočimo otrokom mir tudi v duši, saj so, kot radi rečemo, naše največje bogastvo.

Nataša BIDER HUMAR in BARBARA KUTNAR

Pomoč staršem in izobraževanje strokovnih delavcev v postopkih ločitve po modelu relacijske družinske terapije

V današnjem času število ločitev oziroma razhodov neporočenih parov vse bolj narašča, še posebej med mladimi. Razveze so postale vsakdanjost, nezvestoba pa pogost način razreševanja težav v partnerskih odnosih. Leta 2006 je bilo po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije sklenjenih 6.368 porok in 2.334 razvez, kar pomeni, da se je ločil vsak tretji par. Zaradi vse hitrejšega načina življenja se vse bolj zatekamo k t.i. "instant rešitvam" težav. Pri tem pa se ne zavedamo, da na ta način problemov ne rešujemo, ampak jih največkrat še poslabšujemo.

Naša klinična praksa psihoterapevtske pomoči posameznikom, družinam, zakoncem in neporočenim parom, ki zaradi kroničnega konflikta, afer, nasilja, alkoholizma ipd. razmišljajo o razvezi oziroma razhodu ali pa so že v postopku ločitve kaže, da je razveza za vsakega člana družine izjemno boleča izkušnja. Še posebej travmatična je za otroke, saj imajo očeta in mater enako radi in sta za njihovo življenje ter zdrav razvoj oba enako pomembna in nenadomestljiva.

Otrok se običajno čuti krivega za nesoglasja med staršema; občuti žalost, negotovost, strah ga je, da bo eden od staršev odšel in ga bo za vedno izgubil. Tudi partnerja v procesu razhajanja doživljata težke trenutke in zelo trpita. Spremljajo ju občutki jeze, žalosti, strahu, negotovosti, nezaupanja, zavrženosti, poraza in razočaranja nad življenjem. Izgubljata upanje, da bi ju nekoč lahko imel nekdo zares rad. Zaradi neznosne stiske ne zmoreta razumeti in se vživljati še v stisko njunih otrok. Čeprav otroci njuno varnost in nežnost najbolj potrebujejo, sta ju v tistem obdobju najmanj zmožna nuditi.

V primerih ločitve staršev so otroci vedno žrtve. Tudi, ko razhod poteka brez posebnih zapletov. Rezultati obsežne raziskave pri švedskih otrocih iz enostarševskih družin so pokazali, da so bili ti trikrat pogosteje zasvojeni, dvakrat pogosteje duševno bolni in se dvakrat pogosteje odločili za samomor kot tisti, ki so živeli z obema staršema (Meves, 2008). Mož in žena, ki se ločujeta, imata drug drugega nekje globoko še vedno rada in si pripadata, pa čeprav so ti občutki prekriti z

---

mnogimi plastmi bolečine, zamer, jeze, besa, očitkov in želje po maščevanju.

V času zaljubljenosti partnerja čutita, da sta ustvarjena drug za drugega. Vsak od njiju v odnos vloži ogromno upanja in hrepenenja, da bi se končno uredničilo vse tisto, česar ob starših nikoli ni bilo. Hrepenimo namreč po tem, da bi nas partner bolj spoštoval, se bolj zanimal za nas, da bi mu bili bolj pomembni, da bi bil do nas bolj topel, nežen in razumevajoč, kot so bili naši starši. To je nekaj najbolj naravnega in človeškega.

Toda v vsakem odnosu se prej ali slej prebudijo bolečine, ki jih partnerja prineseta iz svojih primarnih družin. Spet se počutita nesprejeta, nevredna, odveč, ponižana, tako kot sta se počutila že nekoč ob svojih starših. Ko pride do prve tovrstne krize, mnogi pari obupajo. Tisto, po čemer najbolj hrepenita, sta oba najmanj zmožna dati drug drugemu, saj tega nikoli od nikogar nista dobila. To je trenutek, ko mnogi pari začnejo razmišljati o ločitvi.

Mož in žena sama ne znata izstopiti iz začaranega kroga konfliktov, nasilja, obsojanj in kritik. Številni partnerji začnejo razmišljati o tem, da so se verjetno poročili z napačnim človekom, zato poiščejo "začasno" rešitev problema drugje: v aferi, pretiranem delu, poseganju po alkoholu, pornografiji, razmišljajo o samomoru, postanejo depresivni ipd. Kako najti pot iz te na videz "nemogoče" situacije? Ali je mogoče tako razbolel odnos sploh še ozdraviti? Ali je ločitev res edina rešitev?

Raziskave kažejo, da ima vsak naslednji partnerski odnos manjše možnosti za uspeh glede na prvega. V vsakem novem odnosu ljudje nevede ponavljamo vzorce iz otroštva, ki so zelo boleči in nefunkcionalni, saj je to edini način vzpostavljanja odnosov z žensko oziroma moškim, ki ga poznamo. Tako se bo na primer ženska, ki se je ločila od nasilnega moža, kaj kmalu znašla v odnosu z moškim, ki bo nasilen do nje in njenih otrok. Ali pa se na primer moški, ki je odraščal ob materi nezvestem očetu, poroči z žensko, ki ga vara. Čeprav upa, da bo v odnosu z drugo žensko drugače, se bo po začetni zaljubljenosti zgodba iz prvega zakona spet ponovila. Kako je to mogoče?

V naši družbi je močno prisotno prepričanje, da je ločitev najbolj normalen izhod iz zakonske krize. Tudi zakonodaja to prepričanje podpira in mu sledi. Ne zavedamo se, koliko zakonov in družin bi lahko z nekoliko drugačnimi ločitvenimi postopki in strokovnimi prijemi rešili pred razpadom in koliko več otrok bi lahko varno in sproščeno odraščalo z očetom in mamo, ki se imata rada. To je namreč največja varovalka, da bodo otroci odrasli v zdrave, funkcionalne in samostojne osebnosti.

Na naš center se po psihoterapevtsko pomoč obrnejo številni pari in zakonci, ki imajo krizo v zakonu oziroma so v postopku ločitve. Po nekajmesečni zakonski terapiji večina teh parov o ločitvi ne razmišlja več. Njihov odnos se

---

poglobi in utrdi. Zakonci ali pari v varnem odnosu s psihoterapevtom začnejo razumeti vzroke svojih osebnih težav in zakonskih zapletov ter prenehajo z obtoževanjem drugega. Terapevt pomaga vsakemu od njiju pridobiti nov občutek varnosti, sprejetosti, potrditve in razumevanja, med njima pa se poveča čustveni stik; partnerja se umirita, izboljša se kvaliteta njunega starševstva, bolj se začneta vključevati v družinsko življenje in sprejemati odgovornost zase, za odnos med njima ter za vzgojo in razvoj njunih otrok. Predvsem pa pari oziroma zakonci v tem procesu postopoma razrešujejo boleče čustvene zaplete, ki jih že od nekdaj ovirajo pri vzpostavitvi osrečujočega odnosa.

Pri ločenih opazamo predvsem občutke osamljenosti, zagrenjenosti, nagnjenosti k depresiji in obupu, veliko jih pogreša svojega bivšega partnerja. Ob sebi največkrat nimajo odrasle osebe, ki bi ji lahko zaupali svojo stisko. Matere samohranilke imajo velike težave pri vzgoji otrok, predvsem mladostnikov. Ti namreč zelo pogrešajo očeta, ki ga vidijo le redko ali pa sploh ne. To je za otroke velika krivica, saj se v življenju kasneje težko znajdejo, bojijo se sveta in sprememb, ki jih prinaša življenje, pogosto so žrtve zlorab ali pa postanejo čustveni partnerji matere. Ločeni moški se zaradi občutka, da so poraženi, zapuščeni in zaradi ranjenega ponosa, pogostokrat prikrito maščujejo bivši ženi, tako da prekinjejo stike z otroci, ne plačujejo preživitve, zlorabljujejo alkohol ipd.

Postopek ločitve oziroma razhoda zakoncev za seboj pušča razdiralne posledice. Na podlagi kliničnih izkušenj bi morala biti strokovna pomoč usposobljenega zakonskega oziroma družinskega psihoterapevta v primerih, ko se zakonci odločijo za razvezo, obvezna. In sicer iz več razlogov: obstaja velika verjetnost, da se zakonci po zaključeni šestmesečni terapiji ne bodo ločili; tudi če se odločijo za nadaljevanje ločitvenega postopka, bodo lahko mnogo bolje sodelovali v starševstvu njihovih otrok; če začnejo odnos z novim partnerjem, bo le-ta imel boljše možnosti za uspeh; in kar je najpomembnejše, otroci bodo odraščali ob obeh starših, kar je njihova temeljna pravica in ključni pogoj za njihov zdrav vsestranski razvoj.

Naše izkušnje kažejo, da je izredno pomembno, da so strokovni delavci, kot so odvetniki, sodniki ter centri za socialno delo in drugi, ki delujejo na področju razvez in ločitev, ustrezno opremljeni z znanji, ki zadevajo psihologijo in dinamiko zakonskega odnosa ter odnosov v družini nasploh. Tako bi bolje razumeli reakcije, vedenje in mišljenje staršev, ki se ločujejo ter potrebe in doživljanje njihovih otrok. Na tej podlagi bi lahko mnogo bolj učinkovito odločali o usodi otrok in tudi razumeli, kaj je tisto, kar je zanje zares najboljše.

Literatura:

Meves, C. (2008). Zapeljani, zlorabljeni, izigrani. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Tatjana ROŽIČ

Terapevtska pomoč staršem pri prepoznavanju otrokovih koristi

Razpad partnerskega odnosa se vedno zgodi zaradi zlorab zaupanja, telesa, človečnosti. Vendar pa sta, ne glede na to, kdo koga zapušča, ranjena oba, saj ostaneta partnerja kljub obljubam, najboljšim namenom, željam in prisegam po razpadu zveze sama, osramočena, ponižana, polna krivde, lahko tudi prezira, sovraštva in gnusa.

Ob razhodu sta moški in ženska soočena z dvema dimenzijama njunega odnosa: partnersko ter starševsko. Na vsako izmed teh moramo gledati ločeno, hkrati pa se realno zavedati, da sta prepleteni. Ob razhodu je prepletenost prepoznana skozi vpliv, ki ga ima partnerski konflikt na starševstvo. Nerazumevanje in zloraba v partnerski zvezi se namreč odlikavata na otroku. In tu starši potrebujejo pomoč, saj se pogosto začne zapletati že ob temeljnih vprašanih zaupanja, stikov ter preživnine.

Če staršema po intenzivnem posegu njunih odvetnikov ali pomoči strokovnih delavcev v okviru svetovalnega razgovora uspe formalno zadostiti zakonodaji, se težave ne končajo, pač pa nadaljujejo, kot da do razhoda ne bi nikoli prišlo. Otrok je tisti kanal, preko katerega konfliktna starša nadaljujeta svojo bitko, saj sta preveč ranjena, da bi lahko zapustila bojno polje. Prav tu jima lahko pomaga terapija.

Proces terapije teče vzporedno na treh nivojih: sistemskem, medosebnem in notranje-psihičnem. Proces omogoči uvid v prepoznavanje, kaj njun otrok v resnici potrebuje. Na prvo mesto lahko tako ponovno pridejo otrokove potrebe in ne dokazovanje, kdo od staršev ima prav in kdo ne bo popustil, saj bi s tem priznal svojo nemoč.

Starša, ki ne živita več skupaj, se morata naučiti sodelovanja na nov način. Najboljši učitelji pri tem so njuni otroci, ki jima povedo ali pa s svojo simptomatiko pokažejo, kje se še morata česa naučiti in kje kot starša rasti. To pa je naloga, ki pravzaprav čaka vse starše.

Metodologija SAVS/HAP

Uporaba testov za oceno ogroženosti otroka

Društvo BOOR predstavlja metodo SAVS/HAP (Sovražno Agresivno Vedenje Staršev/ Hostile Aggressive Parenting), ki jo je razvila nevladna organizacija Family Conflict Resolution Services v Kanadi, kot pomoč pri odločanju v postopkih povezanih z otroci in določanju skrbništva.

Metodo izvajajo usposobljeni izvajalci s ciljem, da bi dosegli največjo korist za otroka v skladu z upoštevanjem temeljnih načel in pravic, kot jih določa Mednarodna konvencija o otrokovih pravicah. Metoda se uporablja v primerih odločanja o skrbništvu, pri zelo konfliktnem razhajanju ali ločitvi. Metoda omogoča objektivni pristop in ugotavljanje dejanskega stanja v družini v zelo kratkem času.

Ob ločitvi ima otrok pravico:

1. da se ga obravnava kot pomembno človeško bitje z čustvi, idejami in željami, ne pa kot razlog za prepir med staršema;
2. do občutka varnosti in pripadnosti, ki izhaja iz tega, da je del stabilnega doma, šole in družbene skupnosti;
3. do razvoja v okolju brez negativnih socialnih vplivov (droge, alkohol, kriminal, nespoštovanje, fanatizem, izkoriščanje in zanemarjanje);
4. do nadaljevanja stikov z obema staršema ter njihovo družino, ki so pravično in natančno dogovorjeni in omogočajo vzpostavljanje kvalitetnih odnosov z obema staršema, vključno z sprejemanjem in izražanjem ljubezni do obeh;
5. do staršev, ki znajo prisluhniti in sodelujejo v dobrobit otroka – tako kot tudi vsi ostali člani družine;
6. do izražanja ljubezni in naklonjenosti do obeh staršev brez potlačitve ljubezni zaradi bojazni neodobravanja s strani drugega starša;
7. do pojasnila staršev, da otrok ni odgovoren za njihovo odločitev o ločitvi;
8. do nadaljnje skrbi in vzgoje s strani obeh staršev na področju izobraže-

-
- vanja, duhovnosti, telesnega razvoja v vzdušju brezpogojne ljubezni;
9. do poštenih odgovorov na vprašanja o spremenjenih družinskih odnosih;
  10. do ocene, kaj je pri posameznem staršu dobro, brez omalovaževanja s strani drugega starša;
  11. do sproščenih in varnih stikov z obema staršema, ne da bi se ga postavilo v položaj, da manipulira enega od staršev proti drugemu;
  12. do takih staršev, ki ne bodo ovirali preživljanje časa z drugim staršem, tako da ga bodo postavljali pred težke izbire med njemu ljubimi možnostmi, ali pa ga za napake kaznovali s preprečevanjem in krajšanjem časa, ki ga preživi z drugim staršem;
  13. do rednih in stalnih stikov z staršem ter pravico, da izve pravi razlog, če takih stikov nima;
  14. biti otrok in biti izvzet iz starševskih medsebojnih konfliktov in problemov;
  15. da se ga v skladu z njegovo starostjo nauči, da razume vrednote, da prevzema odgovornost za svoje ravnanje ter da se sooči z posledicami svoje izbire - odločitve;
  16. do možnosti prispevati k svoji usodi ter do seznanitve z njegovo družinsko kulturo in zgodovino;
  17. do možnosti biti v stiku z obema staršema in člani širše družine brez neprimernih pripomb ali vmešavanja kateregakoli od staršev;
  18. da mu uradne osebe v vseh postopkih prisluhnejo, ter se o njegovih letom primernih željah in izbirah obvesti vsako vpleteno sodišče;
  19. do podpore in skrbi, finančne in emocionalne, s strani svojih lastnih staršev in širše družine, ki je vedno prva možnost, preden se vpletejo institucije ali tretje osebe;
  20. do pomoči kompetentnih tretjih oseb, ki ščitijo in zagovarjajo njegov interes ter zagotavljajo nepristransko pomoč brez predsodkov in vnaprejšnjega favoriziranja kateregakoli od staršev.

Otrokove pravice se ne upoštevaajo

V dosedanji praksi smo pri dodeljevanju skrbništva ob ločitvi staršev priča dolgotrajnim in dragim sodnim procesom, s katerimi ni zadovoljna ne širša javnost ne udeleženci. V mnogih primerih se želje otroka ne upoštevaajo ali pa se jih popolnoma ignorira. Kršijo se navedene otrokove pravice, skrbništvo se dodeljuje s strani pristojnih institucij stereotipno, na podlagi subjektivne

---

ocene in predsodkov. Zaradi pomembnosti, ki jo ima ta aspekt za bodoče generacije otrok, potrebujemo zanesljivo in objektivno metodo, ki bo na strokoven način v pomoč sodniškim odločitvam pri ugotavljanju primernosti staršev za izvajanje pozitivnega starševstva ter osveščanje o nujnosti delovanja v največjo korist otrok.

V postopku ugotavljanja medsebojnega sovražno-agresivnega vedenja staršev po metodi SAVS/HAP, izvedenega po enotnem obrazcu s pomočjo testnih vprašalnikov, lahko v kratkem času na dokaj enostaven način pridobimo objektivno oceno tveganja, ali bo otrok postal žrtev procesa ločitve in razhoda staršev.

Metodologija daje natančne napotke o tem, kateri specifični pogoji morajo biti izpolnjeni, da se določenega starša lahko spozna za "manj primernega", kar bo, posledično, zagotovilo zanesljive podatke za morebitno omejitev starševskih pravic s strani sodišča.

Dokumentacija in pripadajoči testni vprašalniki bi se uporabljali za ocene osebe, ki bi imela vlogo skrbnika otroka, to je v primeru "dodeljevanja" otrok ob ločitvi, kot tudi v primeru zaznave SAVS oziroma suma ali nevarnosti izvajanja SAVS na otroku.

Namen in možnosti uporabe SAVS/HAP

Metodologija za oceno tveganja je namenjena zanesljivemu in konsistentnemu merjenju škode, ki jo lahko otroku povzroči SAVS. Postopek je bil zasnovan posebej za uporabo na primerih družin, ki so tik pred, med ali po zelo konfliktnem razhodu ali ločitvi, saj je v tem času tveganje za razvoj SAVS največje, otroci pa so zaradi vedenja s strani svojih staršev najbolj ogroženi.

Pomembno pri tem je, da sam postopek predvideva in omogoča tudi učenje staršev o tem, kaj je pozitivno in kaj negativno vedenje. Na ta način lahko starši zmanjšajo sovražno agresivno vedenje. Seznanijo se z vrednostjo dobrega in posledicami slabega vedenja, zato se v procesu ocenjevanja lahko tudi učijo.

Kljub tej specifični uporabi, je pristop uporaben tudi v mnogih drugih primerih za ocenjevanje SAVS.

Izvedba ocene ogroženosti in tveganje za nastanek škode

Proces izvedbe je dokaj enostaven. V številnih primerih sestoji iz ocene neposrednega dokumentarnega gradiva, ter iz ocene zbranega gradiva iz številnih posrednih in neposrednih virov, ki so povezani s primerom in so pomembni za oceno (pisma, elektronska pošta, pričevanja otrok, avdio in video posnetki).

Ocena tveganja za povzročitev škode pri otroku temelji na preprostem sistemu vrednot, ki različnemu opisanemu vedenju pripiše določeno vrednost na osnovi verjetnosti, da je to vedenje škodljivo za otroka.

Dejavniki tveganja za povzročitev škode pri otroku so ovrednoteni na osnovi dveh glavnih elementov:

- 1) stopnja SAVS in vpliva le tega na kontinuumu vrednosti (1-zmerno, 2-resno, 3-zelo resno);
- 2) časovna komponenta vpliva SAVS.

Sledita še elementa o tveganju za nastanek SAVS in sicer: "visoko tveganje samih staršev" in "tveganje družine staršev".

V postopku je dodano opozorilo o upoštevanju suma na PAS sindrom od-tujitve starša (Parental Alienation Syndrome), saj lahko to bistveno vpliva na pričanje otroka, ki je lahko sovražno nastrojeno do drugega starša.

Koraki pri izdelavi ocene SAVS/HAP so:

- korak 1: uvod in seznanitev sodelujočih s procesom;
- korak 2: raziskovanje s strani ocenjevalca tveganja;
- korak 3: pregled vmesnega poročila ocenjevalca z osebami, ki sodelujejo v postopku;
- korak 4: proces pritožbe (izbirno);
- korak 5: predložitev ocenjevalčevega končnega poročila.

Po zaključku prvih štirih korakov predloži ocenjevalec končno poročilo so-delujočim osebam oz. ga posreduje sodišču, če zadeva poteka na sodišču.

Kriteriji za oceno ogroženosti otroka zaradi SAVS/HAP

Metodologija vključuje natančna navodila za izpolnjevanje vprašalnikov, razdeljenih na pet tematskih sklopov. Trditve oz. vprašanja so ocenjevana s točkami, katerih število je sorazmerno s stopnjo ogroženosti otroka in obratno-sorazmerno s pretečenim časom. Dlje kot je preteklo od nekega dogodka (pogosto uporabljena časovna obdobja so 24 mesecev, od 24 do 72 mesecev, pred več kot 72 meseci itd.), manj točk je pripisanih temu dogodku. Tako ocenjevanje naj bi omogočalo nagrajevanje staršev, ki so v zadnjem času izboljšali svoj odnos do otroka in zmanjšali SAVS. Prvi sklop zajema prepoznavanje in ocenjevanje "blagih do zmernih" oblik SAVS, drugi sklop zajema "resne" SAVS vedenjske kazalce, tretji sklop zajema "zelo resne" SAVS kazalce oziroma vedenja, četrti sklop zajema kazalce "visokega tveganja" zaradi tveganosti samih staršev in peti sklop se nanaša na tako imenovana "družinska" tveganja zaradi

---

preteklega vedenja v družini staršev. Postopek vsebuje tudi poseben obrazec za ocenjevanje PAS - sindroma odtujitve starša od otroka (Parental-Alienation Syndrome).

Določitev stopnje ogroženosti

Stopnja ogroženosti je določena s končnim seštevkom točk po naslednji razpredelnici:

- 00-49   točk pomeni nizko tveganje,
- 50-249   točk pomeni zmerno tveganje,
- 250-499   točk pomeni visoko tveganje,
- nad 500   točk pomeni ekstremno tveganje.

Metodologija vsebuje tudi priporočene ukrepe, prilagojene stopnjam tveganja, ki se nanašajo na seštevek točk in so namenjeni zaščititi otroka pred škodljivim SAVS.

Koristi uporabe metode HAP

Uporaba ocenjevanja tveganja povečuje podporo s strani javnosti, več pa tudi ugled pravosodnih institucij. Poleg tega se na ta način zmanjšuje tveganje za tožbe proti pravnim in zdravstvenim strokovnjakom, saj je proces ocenjevanja izveden v sodelovanju s celotno družino in širšo skupnostjo, na ta način pa je zmanjšana tudi možnost napak. Prav tako so manjši stroški davkoplačevalcev za dolgotrajne pravdne postopke. Jasno definirani kriteriji in postopki v okviru SAVS metodologije zmanjšajo čas in kompleksnost ocenjevanja stopnje tveganja za otroka v procesu določanja, kaj je v otrokovem velikem interesu.

RAZPRAVA

(povzetek *)

Marko VALENTE, Društvo BOOR - BESEDA ZA OTROKE, OČETOVSTVO IN RESNICO

V razpravah in v skladu z izkušnjami se najpogosteje govori predvsem o tistih otrocih, ki že znajo izražati svoje mnenje. Ni pa malo primerov otrok, ki tega še niso sposobni, narašča tudi število otrok iz izvenzakonskih skupnosti. Ko je govora o ločitvah, so ti otroci zapostavljeni. Potrebno je upoštevati specifično posameznih situacij, saj se dogaja, da velik segment otrok sploh ni obravnavan. Gre za problem tistih otrok, katerih starši se med sabo ne morejo sami dogovoriti.

Čeprav se ima država za varuhinjo otrokovih pravic dopušča, da se v primeru ugotavljanja očetovstva krši posebej zapisana pravica otroka do obeh staršev. Država trdi, da to lahko uredi mati. A kaj storiti v primeru, ko mati tega noče in o tem poda celo izjavo. Kaj naj stori domnevni oče, ki pravno sploh nima pravice, da bi ščitil otrokove pravice? To pomeni, da v postopku ugotavljanja očetovstva oče lahko ščiti svojo pravico, ne pa otrokove, saj formalno še ni oče. Država domnevnim očetom nalaga dolžnost, ki je sploh ne morejo izvajati - to je zaščito otrokovih pravic. Zakon omogoča, da to lahko stori tudi otrok. A zastavlja se vprašanje, kdaj? Čez 18 let?

Psihologi in ostali strokovnjaki sodijo, da bi morala država v primerih odtujevanja takoj ukrepati. Ko gre za spore v zvezi z očetovstvom, je potrebna psihoterapija, pomoč staršem, ki je trenutno ni. Če je v teh primerih zakonodaja ustrezna, so problematična njena tolmačenja, ki so absolutno zgrešena. V primeru, da je mati zavedena kot varuhinja otrokovih pravic, država pa ji dovoli, da izjavi, da očetovstva noče urejati, se namreč postavi vprašanje tolmačenja.

Potrebno bi bilo tudi definirati, kdaj se začnejo otrokove pravice. Ali res šele takrat, ko se otrok lahko izraža ali pa se začnejo že z desetim tednom, ko se materi odvzame pravica do splava. Očetovstvo bi bilo treba definirati že pred rojstvom, ker otrok v takih izjemnih primerih nima pravice do zaščite svojega starša.

* Po magnetogramskem zapisu

Marko IRŠIČ, Zavod za razvoj kulture medosebnih odnosov in obvladovanje konfliktov, izobraževanje, svetovanje, raziskovanje in založništvo

Zelo pomembno je, da se starša znata dogovoriti, najti soglasje, vzpostaviti dober odnos, se biti sposobna dogovoriti in ustvariti okolje, v katerem lahko otrok varno raste in se razvija.

Problem nastane, kadar starši te sposobnosti nimajo. Ob oblikah kot so šola za starše, šola za partnerske odnose, ki bi morale vključevati tudi trening komunikacije in trening obvladovanja konfliktov in na drugi strani terapijo, je ena od možnosti tudi mediacija. Mediacija je orodje, namenjeno doseganju oziroma iskanju skupne rešitve, ki je za obe strani sprejemljiva in za obe strani dobra v situacijah, ko je iskanje soglasja oteženo. Z njo bi lahko aktivno pomagali staršem, ki se ne znajo sami dogovoriti. Na eni strani s spodbujanjem in pomočjo in na drugi strani tudi z zahtevo, da starši zagotovijo to, kar je dobro za otroka. To je, da aktivno pokažejo, "da jim je mar", da se doseže oziroma zagotovi tisto, kar je dobro za otroka. Po eni strani lahko starši sami poskusijo z razvijanjem spretnosti obvladovanja konfliktov in dogovarjanja, če pa sami tega ne zmorejo, naj aktivno poiščejo pomoč za to usposobljenih strokovnjakov.

Slavko MAJKIČ, Društvo BOOR - BESEDA ZA OTROKE, OČETOVSTVO IN RESNICO

"Že več kot 10 let se trudim z vsemi institucijami, da bi me sprejeli kot očeta in kot starša, da bi pristopil in pomagal. Četudi nisem doživel ene obtožbe, da sem slab oče, da zlorabljam otroka ali karkoli podobnega, že pet let nisem videl svojega sina in sedaj sem v postopku, ker poskušam doseči enakopravnost z mojo bivšo partnerko v odnosu do moje hčerke...Večina institucij odgovarja, da niso pristojne, da ne morejo narediti ničesar... Odločil sem se za otroka, ker je zame smisel življenja imeti družino, biti s partnerko, vzgojiti otroka tako, da bo zdrava osebnost, samozavestna in da bo imela lepo življenje. Jaz mislim, da je to smisel vsakega človeka in prosim državo samo to, da mi omogoči biti starš. Želim si biti starš, ne želim iti na sodišče, ne želim konfliktov..."

Katja ZABUKOVEC KERIN, Društvo za nenasilno komunikacijo

Ne obstajajo enaki razlogi za ločitev in vseh se ne da enačiti. V primeru, ko je prisotno nasilje, ima otrok najprej pravico do varnosti in je ta pravica nadrejena pravici do obeh staršev, vendar zaskrbljuje predlog o "odlogu šestih mesecev", saj bi na ta način izpostavili otroke še večji nevarnosti. To bi pomenilo, da

---

bi ti otroci morali še dlje prenašati nasilje, kar je zanje zelo škodljivo.

Simona RATAJC, Center za socialno delo Maribor

Z vidika stroke socialnega dela je treba razmejiti vlogo centra za socialno delo in izvedenca pri razvezi. Gre za dve povsem različni vlogi. Izvedenec ugotavlja, dela pregled, medtem ko strokovno delo socialnega delavca ali socialne delavke na centru obsega delo z vsemi družinskimi člani. Kjer se zmorejo dogovoriti, je to dobro, kjer pa ne, je potrebna pomoč in ugotavljanje potreb vseh družinskih članov, da bi bil skupen dogovor mogoč. Pri izoblikovanju mnenja za sodišče je dobro, če se ga pregleda skupaj z vsemi družinskimi člani in povzame glavne ugotovitve v postopku oziroma v svetovalnem procesu.

“Stiki pod nadzorom” so področje, na katerem bi bilo potrebno zastaviti res strokovno, kvalitetno delo. Centri za socialno delo se na tem področju še učijo: ali gre za nadzor ali za stike ob pomoči staršev, ali za pomoč za neko obdobje in koliko časa naj ti stiki trajajo, da je to še v korist otroka? Te opredelitve in omejitve so zelo pomembne zato, da ne bi postopki trajali v nedogled, brez nekega okvira in da bi imeli nek cilj. Pomembno je tudi opredeliti, ali gre za omejeno obdobje, za obdobje, ko se naj starši nekaj naučijo in dobijo pomoč pri tem ali pa gre res golj za nadzor? Pri tem je potrebno sodelovanje vseh.

Marija Snežna NOVAK, Družinski oddelek Okrožnega sodišča v Ljubljani

Prva želja otroka je, da želi ostati z obema staršema. Temu sledi druga želja: “Če se bo to, kar imam doma, nadaljevalo, prosim gospa sodnica, čim prej zadevo končajte...”. Predlagani postopki se lepo slišijo, a kaj storiti v primerih, kadar se starši ne morejo dogovoriti. Kaj v primeru, ko eden izmed staršev noče razveze? Sodniki so v primežu zahtev strank in zapisanimi konvencijami in zakoni. Otroku pa lahko dajo občutek varnosti, zaupanja itd. le starši. Ne zaupamo tistemu, za katerega v zakonu piše, da mu je treba zaupati, ampak zaupamo drugemu glede na odzivanje, ki ima za posledico recipročnost odziva: “Zaupanje dobimo s svojim odnosom do staršev, ne s samostalnikom, ki označuje samo dejstvo, da je ženska, ki je rodila, mati in moški oče”.

Otrok ima pravico vedeti, kdo je njegov oče. Vendar dokler kot oče ni tudi vpisan, tega ne more uveljavljati. To pa je stvar partnerskega odnosa, ki je “problem zunajzakonskih skupnosti, zakonskih skupnosti in nobenih skupnosti”.

Postopki se morajo skrajševati, ne podaljševati. Staršem je treba povedati samo to, da morajo biti sposobni prenesti resnico, ne pa da, ko slišijo resnico,

---

ki jim ni všeč, le-to zavržejo in krivdo zvalijo na sodnika.

Dr. Zoran PAVLOVIČ, Nacionalni odbor za uresničevanje otrokovih pravic UNICEF-a Slovenija

Ponudba terapevtskih, družinskih, mediatorskih in drugih storitev je velika in prav je, da se jih ljudje poslužujejo. Verjetno še premalo vedo, kje in kako pomoč najti takrat, ko jo rabijo in kadar so v stiski.

Vendar pa mora biti ta ponudba neobvezna in država ne sme biti tista, ki bi namesto samoodgovornosti, dostojanstva in človekovih pravic o tem odločala. Srečujemo se s pojavi, ko se otrokove pravice dnevno zlorablja kot ideološko podlago ali pa kot izgovor za ponovno vzpostavljanje paternalističnih zamisli za nadzor nad odraslimi državljani. Otrokove pravice so del človekovih pravic in "vsakič me zaboli, ko čutim, da se eno in drugo antagonizira". Otrokove pravice se lahko uspešno realizirajo na dolgi rok samo, če se držimo, ohranjamo in se borimo za najvišje standarde varovanja človekovih pravic vseh, kamor sodijo dostojanstvo, človekove pravice in samoodločba in "v tem smislu resnično upam, da ne bomo šli nazaj".

Državni svet Republike Slovenije je na 12. seji 10. 12. 2008, na podlagi 29. in 67. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08) ter na podlagi posveta Otrok v vrtincu odločitev institucij, sprejel naslednje

S K L E P E :

Državni svet Republike Slovenije je 13. maja 2008, v so-organizaciji z društvom Beli obroč Slovenije in UNICEF Slovenija, organiziral posvet z naslovom Otrok v vrtincu odločitev institucij.

Posvet je bil zasnovan z namenom medresorske in medinstitucionalne izmenjave mnenj in predlogov. Glavni cilj posveta je bil, na podlagi dialoga in strpne izmenjave mnenj, najti načine za:

- učinkovitejše in manj konfliktne postopke pri razvezah in razhodih staršev;
- preprečevanje ali vsaj omilitev trpljenja otrok;
- ustrezno izobraževanje staršev ter tistih, ki odločajo v postopkih reševanja zadev in
- eventualno spremembo zakonodaje.

Na podlagi predstavljenih referatov in razprave je komisija za zaključke v sestavi

- dr. Zoltan Jan, državni svetnik, predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja,
- Vlasta Nussdorfer, predsednica društva Beli obroč Slovenije in
- dr. Zoran Pavlovič, predsednik Nacionalnega odbora za uresničevanje otrokovih pravic pri UNICEF Slovenija,

oblikovala naslednje sklepe:

1. Vsi prispevki referentov in razprava se objavijo v zborniku.
2. Potrebno je zagotoviti pospešitev postopkov z naslednjimi ukrepi:
  - Ustanovitev posebnih družinskih sodišč.

Vsaj treh - v Ljubljani, Mariboru in Kopru - ki bi pripomogla k pospešitvi reševanja zadev na področju razvez zakonskih partnerjev oziroma razhodov staršev. S specializacijo teh sodišč za reševanje zadev na področju družinskega prava bi se skrajšali in dokončno končali

---

postopki, ki včasih ne dobijo svojega epiloga ali pa ga dobijo prepozno. Možnost združevanja odločanja o več zadevah v okviru enega samega postopka (na primer vzpostavljanje povezave med civilnim postopkom in kazenskim postopkom v zvezi z družinskimi razmerji) bi tako pomenila pospešen zaključek zadev, ki se nanašajo na družinska razmerja.

- Spremembe zakonodaje.

Spremembe zakonodaje naj gredo v smeri poenostavljanja. Ko dogovor med staršema, ki je zaželen, ni možen, naj sodišče gradi prihodnost otroka na bolj zdravem in kompetentnem izmed staršev, ki naj bo začasen skrbnik otroka do dokončne odločitve.

- Zmanjšanje števila izvedencev.

V postopek odločanja o tem, kateremu od staršev se bo dodelilo otroka, je velikokrat vpletenih več izvedencev, ki vsi podajo svoja (lahko tudi medsebojno izključujoča si) mnenja. Zmanjšanje števila izvedencev bi lahko dosegli s pridobitvijo enega skupnega mnenja, ki bi ga podal konzilij, sestavljen iz zdravnikov, psihiatrov in psihologov. S tem bi bistveno pospešili hitrost postopka, otroka pa razbremenili.

- Zgolj enkratno zaslišanje otroka in uporaba sodobne tehnologije.

Večkratna zaslišanja otrok so zanje preveč naporna, zato bi otroka morali zavarovati pred tem, da se ga po nepotrebem zaslišuje večkrat in pri različnih organih. Z uvedbo splošne prakse video-snemanja zaslišanj otrok tudi v kazenskih postopkih, bi se omogočilo ponovno predvajanje posnetka vsem, ki so vključeni v odločanje, brez ponovne fizične prisotnosti otroka. S tem bi se zmanjšal psihični pritisk na otroka in se ga ne bi po nepotrebem izpostavljalo dodatnim stresnim situacijam.

3. Otrokom je potrebno zagotoviti prijazne sobe.

Otroci razvezo staršev doživljajo zelo stresno. Če so že primorani aktivno sodelovati v tem procesu, naj se jim pri tem omogoči čim boljše pogoje. Prijazne sobe naj bodo opremljene njim primerno (igračice, prijazno, otroško okolje) in naj jim nudijo neke vrste zatočišče, v katerem se lahko hitreje in brez zadržkov izpovedo. Prijazne sobe bi služile tudi za zaslišanja otrok v kazenskih zadevah, kjer bi otroka s pomočjo video naprav posneli, vprašanja bi mu postavljali strokovnjak, drugi udeleženci postopka (sodnik, tožilec, odvetnik) pa bi takšno zaslišanje spremljali preko video naprav v sosednji sobi.

---

4. Staršem je potrebno ponuditi možnost mediacije, dodatnega izobraževanja in strokovne psihoterapevtske pomoči pred, med in po razvezi.

V zadnjem času je opaziti povečano ponudbo terapevtskih, družinskih, mediatorskih in podobnih storitev, ki so dobrodošla pomoč staršem oziroma partnerjema v trenutkih, ko potrebujeta nasvet ali pogovor. Zakonca oziroma starši bi tako imeli možnost s pomočjo mediatorja, terapevta ali družinskega svetovalca doseči sporazum o delitvi premoženja, varstvu in vzgoji otrok, preživljanju otrok in preživljanju prostega časa z njimi. Na podlagi predčasne intervencije do razveze ali razhoda staršev morda sploh ne bi prišlo, če pa že, pa bi le-ta potekala v duhu soglasja oziroma dogovora med partnerjema.

5. Zagovorniki in pooblaščenca naj bodo ustrezno strokovno usposobljeni ter neodvisni.

Zagotoviti je potrebno zagovornike otrok, ki bodo delovali neodvisno in bodo ustrezno usposobljeni za delo z otroki v stresnih situacijah.

6. Število izvršb je potrebno minimizirati.

Potrebno je storiti vse, da se ne bi bilo potrebno posluževati skrajnih ukrepov v postopku dodelitve otrok staršem - neposredne izvršbe (odvzem otroka enemu od staršev). Izvršbo z neposredno prisilo opravi izvršitelj ob navzočnosti strokovno usposobljenega delavca, ki ga določi sodišče. V zakonu o izvršbi in zavarovanju naj se natančno določi kriterije o primernosti osebe, ki opravlja to dejanje. Predvsem naj bo izpolnjena zahteva za primerno strokovno usposobljenost za pomoč otroku v takšni situaciji, saj lahko izvršba za otroka predstavlja dodaten šok, glede na to, da se velikokrat izvede v spremstvu policije ali v ne ravno idealnih okoliščinah. Vsi vpleteni v proces razveze naj se zato ves čas postopka aktivno zavzemajo za to, da se starša o varstvu in skrbništvu nad otrokom dogovorita v okviru nepravdnega postopka, brez možnosti za skrajne ukrepe izvršbe.

7. Šola naj otrokom ob razvezi staršev predstavlja drugi dom.

Otroci v šoli preživijo velik del dneva, zato jim mora le-ta v najtežjih trenutkih znati nuditi neke vrste zavetje. Zato bi bilo primerno zagotoviti strokovne nasvete in pomoč učiteljem pri ravnanju z otrokom v trenutkih, ko se otrok sooča z razvezo ali razhodom staršev. Mogoče bo otrok prav učitelju v takšnih trenutkih najlažje zaupal in se mu izpovedal. Dobro je, da se otrok v tem času počuti sprejetega (s strani sovrstnikov in učiteljev).

8. Zagotoviti je potrebno kontinuirano usposabljanje vseh strokovnjakov.

Potrebno bi bilo zagotoviti kontinuirano izobraževanje vseh strokovnjakov

---

(strokovnih delavcev, odvetnikov, sodnikov, zaposlenih na centrih za socialno delo idr.), ki so vključeni v procese razvez oziroma razhodov partnerjev. Njihovo delo naj temelji na poznavanju psihologije in dinamike zakonskega odnosa ter odnosov v družini pa tudi postopkov in dela ostalih institucij, vključenih v proces. Razumevanje reakcij, vedenja in razmišljanja staršev v postopku razveze ter njihovih otrok je lahko ključna podlaga za odločitve s čim manj negativnih posledic za otroke.

9. Vložiti je potrebno več napora v ozaveščanje celotne družbe o problematiki.

Problem trpljenja otrok ni samo problem družine, kot osnovne celice družbe, ampak zaradi vedno bolj očitnega razvrednotenja naše družbe vse bolj postaja tudi odgovornost slehernega izmed nas. Odločitev za prenehanje partnerske zveze je osebna in bi jo morali spoštovati. Vzrokov zanjo prav tako ni mogoče posploševati. Poudarjati bi morali predvsem primere dobre prakse na področju reševanja partnerskih sporov in s tem dajati protiutež primerom razvez, ki se končajo tragično.

10. Potrebno je retrospektivno sledenje zastavljenih ciljev in kontrola sprememb v pozitivno ali negativno smer.

